

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій,
готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Денна форма навчання
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

«__» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему «Інфраструктурне забезпечення розвитку туризму
в Тернопільській області»

зі спеціальності 242 «Туризм»

Виконавець роботи Головко Аліна Сергіївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник д. геогр. н., проф. Шуканов Павло Васильович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	6
1.1 Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку.....	6
1.2 Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та регіоні	12
1.3 Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	28
2.1 Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні	28
2.2 Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області.....	36
2.3 Оцінка розвитку туризму в регіоні.....	49
2.4 Тур вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина»	59
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Питання інфраструктурного забезпечення розвитку ринку туристичних послуг є актуальним питанням сучасних досліджень. Об'єкти інфраструктури відіграють вирішальну роль у регіональній економіці туризму, що обумовлює необхідність пошуку шляхів розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг, підвищення його ефективності та пошуку управлінських рішень для реалізації стратегії подальшого розвитку.

Тернопільська область є однією із найпривабливіших для туристів і має всі можливості стати одним з найпопулярніших регіонів в Україні. Це край багатих національних традицій та середовище унікальної культури. Особливої туристичної привабливості області надають численні об'єкти історико-культурної спадщини, які включають в себе незліченну кількість сакральних пам'яток, замків і фортець, музеїв, цінних в архітектурному плані громадських споруд тощо. Тому питання дослідження розвитку туристичної інфраструктури в Тернопільській області є досить актуальним і потребує детального вивчення.

Проблематика розвитку підприємств індустрії гостинності на Тернопільщині досліджувалися в наукових працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема Керанчука Т. Л. [29], Балацької Н. Ю. [7], Романківа І. Я. [60], Турло Н. П. [70], Андрушківа Б. М. [6], Вільчинського А. О. [11], Гуменюка Ю. П. [19], Городинського Ю. [16]. Проте потребують ґрунтовнішого дослідження тенденції розвитку туристичної інфраструктури в сучасних умовах розвитку туристичної галузі на Тернопільщині.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення сутнісних характеристик, суспільного значення, теоретичних та практичних аспектів інфраструктурного забезпечення розвитку туризму в Тернопільській області.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи були поставлені такі завдання:

- визначити сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку;

- дослідити історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Тернопільській області;
- провести аналіз наявної нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні;
- дослідити та оцінити стан розвитку готельного та ресторанного господарства в Тернопільській області;
- дослідити та оцінити сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в Тернопільській області;
- провести аналіз та дати оцінку розвитку туризму в регіоні;
- розробити екскурсійний маршрут в межах області і з використанням елементів інфраструктурного забезпечення регіону.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є туристична інфраструктура Тернопільській області. Предметом дослідження – особливості організаційного забезпечення, історія та сучасні тенденції, проблеми й перспективи розвитку інфраструктури туризму в Тернопільській області.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи використані наступні наукові методи дослідження: системного аналізу – для дослідження структури об'єктів, факторів їх розвитку, виявлення тенденцій, проблем та перспектив розвитку; порівняльний метод – для визначення подібних до вже відомих та відмінних рис і перспектив розвитку складових інфраструктури Тернопільської області; візуальний метод – для безпосереднього огляду і спостереження об'єктів, явищ і процесів, що досліджуються; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретико-методичних узагальнень та формулювання висновків. Окрім того використовувалися методи статистичний, графічний, картографічний та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти Законів України «Про туризм», «Про охорону культурної спадщини», Постанов Кабінету Міністрів України «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України», «Про занесення пам'яток історії,

монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України»; нормативно-правові акти, що регламентують різноманітні сфери туристичної діяльності; матеріали офіційних сайтів Управління з питань туризму та курортів Тернопільської ОДА, Управління регіонального розвитку, інфраструктури та дорожнього господарства Тернопільської ОДА; статистичні дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Тернопільській області; наукові видання та інші джерела; фактичний матеріал, що міститься у виданнях зарубіжних і вітчизняних дослідників, у періодичній пресі.

Результати виконаних досліджень і основні положення класифікаційної роботи виносились на обговорення в межах X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації» (м. Полтава, 27-28 квітня 2020 року).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у застосуванні до аналізу інфраструктури ринку туристичних послуг цільового підходу і розгляду значення окремих елементів з точки зору отримання певного соціального чи економічного ефекту на основі формування та задоволення попиту на ринку туристичних послуг. Практичне значення полягає у виокремленні основних проблем інфраструктурного забезпечення ринку туристичних послуг для їх першочергового вирішення.

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств сфери туризму. Запропоновані у роботі теоретичні і методичні рекомендації створюють об'єктивне підґрунтя для подальшого розвитку туристичної інфраструктури в Тернопільській області.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних інформаційних джерел (76 найменувань) та додатків. Робота викладена на 68 сторінках машинописного тексту, вміщує 14 таблиць, 10 рисунків і 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1 Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку

Туристичну інфраструктуру необхідно розглядати як комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристичних послуг. Важливо зрозуміти, що туристична інфраструктура – це сукупність різноманітних об'єктів, які використовуються для задоволення потреб туристів. Якщо в першому випадку акцентується увага на динамічному аспекті, то в другому – наголошується на матеріально-технічному, статичному прояві туристичної інфраструктури. Близьким за змістом є поняття «туристична індустрія», яку слід тлумачити як сукупність суб'єктів туристичної діяльності, підприємств харчування, транспорту, торгівлі, закладів культури, освіти, спорту тощо, які забезпечують надання послуг, виробництво та реалізацію товарів для задоволення потреб туристів.

Туристична інфраструктура сприяє виробництву туристичного продукту – попередньо розробленому комплексу туристичних послуг, який поєднує не менше, ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням, наприклад, послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо [38].

Першою серед українських учених, хто почав дослідження саме туристичної інфраструктури, стала Д. Корнева [36]. Дослідженню туристичної інфраструктури приділяли увагу також інші українські вчені – О. Корнієцький, який дослідив міжрегіональну систему взаємодії вітчизняних транспортно-

логістичних систем, приділив значну увагу аналітиці річкових та морських перевезень [37]; Є. Петренко, А. Рачинська, які дослідили залізничну інфраструктуру в контексті впливу на економіку країни [58]. Цікавими є дослідження особливостей функціонування готельної сфери в умовах турбулентності економіки, які здійснила О. Полепіна [54].

Крім того, з'явилися тенденції, коли великі бізнес-компанії (здебільшого аграрного спрямування) роблять ґрунтовне вивчення української матеріальної інфраструктури для оцінки індексу окупності інвестицій. Але дослідження, які робляться на замовлення агрохолдингів, можна використовувати для вивчення туристичної інфраструктури [61].

В останні роки з'явилася значна кількість визначень туристичної інфраструктури. Зокрема, більшість вітчизняних науковців пов'язують туристичну інфраструктуру саме з матеріальним забезпеченням функціонування туристичної галузі. Але враховуючи інтенсивний розвиток інформаційного постіндустріального суспільства до традиційних компонентів туристичної інфраструктури додалися ще такі, які пов'язані з нематеріальними активами, а також сервісом, зв'язком, можливістю безперешкодних комунікацій тощо.

Так, матеріальна складова інфраструктури включає (Рис 1.1.1) індивідуальні та колективні засоби розміщення та підприємства харчування, транспортні засоби та транспортні підприємства (перевізники), культури, розваг (атракцій) та спорту, медичних та оздоровчих послуг, курортної сфери, торгівлі, інформаційні ресурси та інформаційні системи, засоби забезпечення автоматизованих інформаційних систем та їх технологій, а також інші матеріальні і нематеріальні блага, майно, майнові комплекси (підприємства), результати та продукти інтелектуальної діяльності, що належать суб'єктам туристичної галузі на праві власності, іншій законній підставі (за договором тощо) і використовуються ними для виробництва та надання комплексних та/або окремих туристичних послуг, нетипових туристичних послуг, супутніх

послуг, робіт і виробництва та продажу товарів туристичного асортименту та споживання [10].

Рис. 1.1.1 Складові туристичної інфраструктури [61]

Культурно-духовна складова інфраструктури включає такі нематеріальні активи, як історія, міфи, легенди, національну кухню, національний одяг, традиції, звичаї тощо. Сервіс та адміністрування – елемент нематеріальної інфраструктури, який являє собою сукупність надаваних туристичних послуг та можливість споживачів скористатися ними. Але відмінність поняття туристичної інфраструктури від поняття туристичного ресурсу полягає у тому, що інфраструктура визначає цілеспрямований комплекс заходів і дій задля створення можливості комфортного використання та ознайомлення споживачів з туристичними ресурсами.

Таким чином, туристична інфраструктура об'єднує різноманітні галузі та види діяльності як матеріального виробництва, так і невиробничої сфери. Головною проблемою при віднесенні окремих видів діяльності до туристичної інфраструктури є вибір класифікаційних ознак. Економічна діяльність, пов'язана з туризмом, традиційно визначається з точки зору попиту, споживання товарів і послуг відвідувачам та витрат, які вони несуть. При такому підході туристична інфраструктура – збірна (синтетична) сфера, яка охоплює різні види господарської діяльності, оскільки туристи мають витрати у всіх секторах туристичного обслуговування. Туристична інфраструктура регіону охоплює, з одного боку, систему транспортного сполучення даного регіону, з іншого – множину всіх місцевих закладів, які у своїй господарській діяльності пов'язані з обслуговуванням туристичних потоків [39].

До того ж всесвітньо відомі економічні організації, такі як: Світовий економічний форум (World Economic Forum) та Міжнародний транспортний форум (International Transport Forum), щороку публікують звіти з рейтингом стану розвитку та конкуренто-спроможністю інфраструктури різних країн [39]. Ці дані є індикаторами проблем, загроз, але водночас перспектив для розвитку інфраструктури [61].

Основним завданням розвитку туристичної інфраструктури в регіоні є забезпечення відповідності якісних і кількісних характеристик туристичного продукту потребам споживачів на ринку туристичних послуг. Туристична інфраструктура сприяє комфортності подорожування, створюючи умови споживання турпродукту. За рівнем розвитку туристичної інфраструктури, що характеризує розвиток пропозиції на туристичному ринку, ступенем її концентрації можна робити опосередкований висновок про цінність даної території для туристів. Проте, необхідно врахувати, що потреби туристів в доступності природних, історико-археологічних і культурних об'єктів регіону у різних категорій туристів неоднакові. Для одних туризм пов'язаний з потребами максимального комфорту, вони прагнуть до мінімуму зменшити фізичні навантаження користуючись комфортними видами транспорту та проживаючи

в комфортабельних умовах. Для інших туризм пов'язаний з пішими чи вело мандрівками з мінімальними потребами щодо ночівлі та харчування. Відповідно, потрібно проектувати диференційовані об'єкти сервісу, враховуючи потреби різних категорій туристів у відпочинку та оздоровленні.

Особливого значення набуває адаптація вітчизняної туристичної інфраструктури до міжнародних вимог щодо маркування, оцінки відповідності категоріям, складу обов'язкових послуг та якості обслуговування, тобто приведення об'єктів інфраструктури (готелі, ресторани, кафе, культурні заклади, магазини, спортивні майданчики, ігрові майданчики, об'єкти побутового обслуговування тощо) до вимог певного рівня, який буде зрозумілий для туриста та буде відповідати його очікуванням [40].

Важливим аспектом дослідження розвитку туристичної інфраструктури є визначення сукупності показників, які відображають кількісний та якісний характер сфери дослідження. Саме такі показники, за якими можна оцінити стан туристичної інфраструктури в регіоні доцільно поєднати в дві підгрупи:

1. Показники, що оцінюють обсяг туристичних ресурсів.
2. Показники, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази сфери туризму, визначають її потужність у регіоні.

Головними показниками оцінки обсягу туристичних ресурсів є:

– кількість об'єктів природних туристичних ресурсів ($P_{тр}$): ландшафтні (кліматичні, рельєфу, біотичні, водні), бальнеологічні (лікувальні грязі, мінеральні фонди);

– кількість об'єктів історико-культурних туристичних ресурсів ($K_{тр}$): археологічні, архітектурні, історії та культури, техногенні, – кількість об'єктів туристичної інфраструктури ($I_{тр}$): туристичні підприємства, готелі санаторно-курортні заклади, садиби зеленого туризму, транспортні перевізники тощо.

До показників, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази сфери туризму слід віднести:

– ліжковий фонд готелів, санаторіїв, будинків відпочинку та інших місць розміщення туристів;

- кількість місць на підприємствах харчування туристів, що обслуговують;
- кількість місць на підприємствах розваг (аквапарки, театри тощо), відведених для туристів, тощо.

Потужність ліжкового фонду визначається за такою формулою [74]:

$$\text{ПЛФ} = \text{ЧКр} \cdot 365 + \text{ЧТс} \cdot \text{Тс}, \quad (1)$$

де: ПЛФ – потужність ліжкового фонду, од.;

ЧКр – кількість ліжко-місць цілорічного використання;

ЧТс – кількість ліжко-місць сезонного використання;

Тс – кількість днів сезонного використання.

Туристична інфраструктура виконує функції забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів туристичної сфери та регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Треба визначити, що туристична інфраструктура обумовлена перш за все тим специфічним комплексом потреб людини, який задовольняється туризмом і який має достатню мотиваційну силу, щоб спонукати сотні мільйонів людей у світі до туристичних подорожей [38].

В організації інфраструктурного забезпечення туризму, одне з ключових місць належить транспортній системі. Україна має розвинуту мережу автомобільних доріг і залізниць, аеропортів, річкових і морських портів. Саме вони є головною ланкою туристичного потоку іноземних громадян в Україну. Взаємодія двох галузей – транспорту і туризму – допоможе кожній з них у короткі терміни вирішити більшість питань, зокрема розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі транспортних коридорів із залученням приватного капіталу (національного і закордонного).

Усі види транспорту – авіаційний, автомобільний, залізничний, річковий і морський – здатні забезпечити перевезення туристів з резервом транспортних потужностей на деяких видах транспорту.

Прийнята в Україні Програма функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів, сприяє розв'язанню проблеми облаштування доріг, створенню сприятливих умов для розвитку туристичної індустрії.

Не менш важливою складовою інфраструктури є існуюча мережа прикордонних переходів із країнами-сусідами, її розширення та сервісне облаштування.

Крім того, неможливий розвиток туристичної інфраструктури без системи зв'язку і комунікацій, функціонування різноманітних служб сервісу. Актуальною для України залишається проблема водопостачання та каналізації населених пунктів і, в першу чергу, рекреаційних центрів.

Таким чином, розвиток індустрії туризму багато в чому залежить від комплексного і раціонального розвитку туристичної інфраструктури, спрямованої на забезпечення оптимального використання всіх видів ресурсів: природно-рекреаційних, фінансових, трудових, інформаційних та задоволення туристично-рекреаційних потреб на ринку. Наведені її показники характеризують вплив туристичної сфери на розвиток країни. Досягнення нормативних значень показників та їх перевищення проявляються у притоці валюти, створенні нових робочих місць, поліпшенні інфраструктури тощо, характеризуючи зростання конкурентоспроможності туристичної сфери, а отже і господарства в цілому.

1.2 Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та регіоні

Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні почала формуватися з XII – XIII ст. у Київській Русі як інфраструктура для подорожуючих. Перші «готельні» заклади русичів називалися «ямами» [28].

У княжий період української історії почала формуватися і сучасна мережа поселень Тернопільщини, виникли перші міста і села, відомі до нашого часу. Загалом на території області археологи виявили понад 90 городищ, близько 350 поселень і 100 могильників і поховань давньоруського часу [14, с. 26].

У XVI – першій половині XVII ст. одним із торговельних центрів Східної Європи був Київ, через який проходили купецькі каравани, що прямували до Московської держави з Польщі, Кримського ханства, Туреччини, Молдови, Греції, Угорщини, країн Західної Європи. Українські купці мали право безмитної торгівлі у прикордонних містах Московії. Для них створювалися спеціальні гостинні двори. На чумацьких і торговельних шляхах України здавалися в оренду корчми, що не тільки вели торгівлю хмільними напоями, а й були пристановищем для подорожніх [26].

Також відзначимо, що Київ став одним із центрів паломництва, що зумовило потребу у будівництві готелів для прочан біля стін Печерського монастиря. В Україні до прочан ставилися з великою шаною. Миряни вважали за честь прийняти богомольців на ночівлю, пригостити, дати харчів на дорогу. Паломники були в особливій пошані й мали захист при церквах і монастирях, де з давніх часів їм відводили спеціальні помешкання, будували готелі й гостинні двори, де велися книги для запису прочан, які свідчать про масовий характер паломництва [71].

У польсько-литовський період в основному сформувалася сучасна мережа поселень Тернопільщини. Саме на час, що тривав із середини XIV до 2-ї половини XVIII ст. припадає загалом понад 85 % усіх перших згадок про сучасні населені пункти області. До вцілілих з галицько-волинських часів поселень уже до кінця XIV ст. додалися: Поручин, Бережани, Урмань, Саранчуки (Бережанський район), Бучач, Дуліби, Рукомиш, Переволока, Бариш (Бучацький район), Хоростків, Копичинці, Сидорів, Яблунів (Гусятинський район), Іване-Золоте, Шутроминці (Заліщицький район), Вишнівець (Збаразький район), Кобилотовоки (Теребовлянський район), Вел. Загайці, Сураж (Шумський район),

Підгайці та ін. Найбільша ж кількість сучасних поселень виникла в XV ст. (майже 40 %) і XVI ст. (більш як третина) (Рис. 1.2.1) [14, с. 29].

Рис 1.2.1 Карта Тернопільської області [14, с. 29]

Багато поселень Тернопільщини у польсько-литовський період отримали статус міст і містечок, які стали осередками ремісничої діяльності та оборонними пунктами для навколишніх хліборобських місцевостей; їх топографічну структуру визначали замки – відновлені, перебудовані чи зведені «з нуля». Тернопільщина, яка знаходилася поряд з Покутським (Волоським)

шляхом і в яку безпосередньо вели Кучманський і Чорний шляхи татарських грабіжницьких набігів, мала чи не найбільшу щільність оборонних споруд на українських землях. Загалом тут встановлено понад 120 населених пунктів, в яких збереглися або колись існували замки, замочки, оборонні двори, фортеці, фортифіковані міста, оборонні монастирі та храми, як початкові елементи інфраструктури. Замки брали під свій захист і торговельні шляхи, які з'єднували у XV – першій половині XVII ст. найбільші міста Волині й Галичини з Кам'янцем [14, с. 29].

Більшість міст і містечок Тернопільщини впродовж XV–XVIII ст. мали магдебурзьке право (повне чи обмежене), згідно з яким здобували самоуправління. Серед перших поселень, які отримали його від польського короля чи/і великого литовського князя, були центри староств – Тербовля (1389 р.), Кременець (1438 р.), Червоногород (1448 р.) та ін. Тернопіль здобув магдебурзьке право у 1548 р. Загалом магдебургією володіли понад півсотні населених пунктів Тернопільщини, в т.ч. 2/3 сучасних міських поселень (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Міста і містечка Тернопільщини, які мали магдебурзьке. Складено автором за матеріалами [14, с. 29]

Місто, містечко	Рік отримання магдебургії	Сучасна назва й адміністративний статус поселення	Район
Тербовля	1387	Тербовля, м.	Тербовлянський
Дрищів	1420	Надрічне, с.	Бережанський
Жуків	1420	Жуків, с.	Бережанський
Кременець	1438	Кременець, м.	Кременецький
Нараїв	1443	Нараїв, с.	Бережанський
Скала	1443	Скала-Подільська, смт	Борщівський
Червоногород	1448	не існує, урочище біля с. Нирків	Заліщицький
Бедриківці	1453	Бедриківці, с.	Заліщицький
Монастирища	1454	Монастириська, м	Монастириський
Золотники	1485	Золотники, с.	Тербовлянський
Вишнівець	кін. XV ст.	Вишнівець	Збаразький
Філіпковці	1505	Пилипче, с.	Борщівський
Бучач	1515	Бучач, м.	Бучацький
Ягільниця	1518	Ягільниця, с.	Чортківський
Язловець	1519	Язловець, с.	Бучацький
Заложці	1520	Залізці, смт	Зборівський
Бережани	1530	Бережани, м.	Бережанський
Борки	1530	Великі Бірки, смт	Тернопільський

Продовження табл. 1.2.1

Куропатники	1531	Куропатники, с.	Бережанський
Чортків	1532	Чортків, м.	Чортківський
Підгайці	1539	Підгайці, м.	Підгаєцький
Озерна	1542	Озерна, с.	Зборівський
Тернопіль	1548	Тернопіль, м.	Тернопільський
Устя-Зелене	1548	Устя-Зелене, с.	Монастириський
Будзанів	1549	Буданів, с.	Теребовлянський
Товсте	1549	Товсте, смт	Заліщицький
Горожанка	1550	Горожанка, с.	Монастириський
Сухостав	1553	Сухостав, с.	Гусятинський
Вишгородок	1554	Вишгородок	Лановецький
Бариш	1559	Бариш, с.	Бучацький
Гусятин	1559	Гусятин, смт	Гусятинський
Копичинці	1564	Копичинці, м.	Гусятинський
Андріїв	1568	Новий Олексинець, с.	Кременецький
Попівці	1568	Попівці, с.	Заліщицький
Козлів	1577	Козлів, смт	Козівський
Золотий Потік	1578	Золотий Потік, смт	Бучацький
Хоростків	1578	Хоростків, м.	Гусятинський
Микулинці	1595	Микулинці, смт	Теребовлянський
Скалат	1600	Скалат, м.	Підволочиський
Голгочі	1610	Голгоча, с.	Підгаєцький
Струсів	1610	Струсів, с.	Теребовлянський
Касперівці	1619	Касперівці, с.	Заліщицький
Вербів	1620	Вербів, с.	Підгаєцький
Лідихів	1621	Лідихів, с.	Кременецький
Борщів	1629	Борщів, м.	Борщівський
Новий Бжезь	1646	Збриж, с.	Борщівський
Зборів	1689	Зборів, м.	Зборівський
Збараж	1689	Збараж	Збараський
Окопи	1700	Окопи, с.	Борщівський
Гримайлів	1720	Гримайлів, смт	Гусятинський
Товсте	1720	Товсте, с.	Гусятинський
Завалів	1729	Завалів, с.	Підгаєцький
Заліщики	1766	Заліщики, м.	Заліщицький
Мельниця	1767	Мельниця-Подільська, смт	Борщівський
Почаїв	1778	Почаїв, м.	Кременецький

Ослаблення Речі Посполитої у другій половині XVIII ст. привело до трьох поділів її території між Російською імперією, Австрійською монархією Габсбургів та Пруським королівством. У результаті цих подій прикордонне положення Тернопільщини посилюється, а її територія черговий раз піддається міждержавному розчленуванню. Внаслідок першого поділу, здійсненого за Петербурзькою конвенцією від 5 серпня 1772 р., Австрія відторгнула від Польщі все Руське воєводство і західну частину (до р. Збруч) Подільського

воєводства, а згідно з австро-російською угодою 18 вересня 1773 р. зайняла також вузьку південну смугу Кременецького повіту Волинського воєводства (разом із м. Збараж). Ці землі ввійшли у створене в складі Австрії «Королівство Галичини і Володимирії» («Галіції та Льодомерії») – провінцію на правах «коронного краю» з центром у Львові. (Відтоді р. Збруч стала новою межею між старими історико-географічними землями – Галичиною і Поділлям.) За Польщею залишилися волинські та решта подільських земель (на схід від Збруча). Ця ситуація відобразилася і на розвитку інфраструктури [14, с. 29].

В Україні туристична інфраструктура інтенсивно почала розвиватися лише у другій половині XIX ст. У першій половині XIX ст. серед передової української інтелігенції зростає інтерес до історико-культурних та природних пам'яток своєї Батьківщини. Зокрема, значну увагу організації народознавчих мандрівок приділяли члени «Руської трійці» М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький [14, с. 14–31].

У другій половині XIX ст. було досліджено лікувальний потенціал Криму, Прикарпаття та Закарпаття. Поштовхом розбудови готелів було відкриття у 1889 р. регулярного залізничного сполучення, що зумовлювало збільшення кількості подорожуючих, які прибували до Києва, який мав усі можливості для того, щоб стати великим туристським центром Східної Європи. Для цього треба було реалізувати потужний місцевий потенціал, залучити видатних архітекторів того часу і перебудувати центр міста, створивши один із найкращих у Росії готельно-розважальних комплексів [27; 31].

У другій половині 50-х років XIX ст. відбулися значні зміни і в державному устрої Австрійської імперії, що відбилося на територіальному устрої Тернопільщини. Конституція 1860 р. надала провінціям адміністративну автономію, а в 1867 р. Австрійська імперія була перетворена на двоєдину монархію – Австро-Угорщину. «Королівство Галичини і Володимирії» як Галицьке намісництво залишилося автономною провінцією австрійської частини монархії. Цього ж року була проведена нова адміністративно-територіальна реформа, згідно з якою основними одиницями поділу стали

повіти, які ділилися на гміни. За реформою 1867 р. сформовано 12 укрупнених повітів: Бережанський, Борщівський, Бучацький, Гусятинський (з початку ХХ ст. – Копичинецький), Заліщицький, Збаразький, Зборівський (виокремлений із Золочівського у 1912 р.), Підгаєцький, Скалатський, Тереховлянський, Тернопільський і Чортківський. Деякі населені пункти на заході області входили до Бродівського і Рогатинського повітів [14, с. 29].

Нові зміни територіального устрою галицької частини Тернопільщини були продиктовані умовами Першої світової війни. Під час чергової російської окупації краю з вересня 1914 р. до грудня 1917 р. там існувала Тернопільська губернія, яка входила до воєнного генерал-губернаторства Галичини. Треба зазначити, що лише наприкінці ХІХ ст. з'являються окремі поселення, поява яких була пов'язана з будівництвом залізничних станцій: Зелена (сучасне селище Дружба Тереховлянського району), Яструбове (Козівський район).

Разом з тим, наприкінці ХІХ ст. на території сучасної України почали створювати перші туристичні бюро, які займалися організацією туристичних подорожей у регіоні. Зокрема. це Ялтинське екскурсійне бюро (1895 р.). Такі ж організації наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. були організовані і в Галичині – у Львові, Перемишлі. На цей же період припадає початок освоєння рекреаційно-туристичних місцевостей Яремчі та Ворохти. В Українських Карпатах розвивається лежцетарський туризм [31].

У Галичині, що входила до складу Австро-Угорщини, у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. сфера гостинності характеризувалася особливо високим розвитком. Майже у кожному містечку були невеликі готелі, ресторани, кав'ярні. Загалом у 1902 р. лише на Галичині нараховувалось 935 готелів, середня зайнятість у яких становила три особи на один готель [27].

У 20 – 30-х рр. у розвитку туристичної інфраструктури відбулися суттєві зміни. Зокрема, у межах Радянської України здійснюється націоналізація готельних підприємств і створюється єдина державна система управління готельним господарством.

Землі Тернопільщини – як галицької, так і волинської частин з 21 вересня 1920 р. всі знову опинилися в складі єдиної Польської держави – Другої Речі Посполитої. А після 23 серпня 1939 р. землі Галичини і Волині опинилися у складі Радянського Союзу в результаті реалізації секретних домовленостей щодо розчленування Польської держави, підписаних у Москві між СРСР і Німеччиною. Після 17 вересня 1939 р. радянські війська зайняли західноукраїнські території. 4 грудня 1939 р. у Західній Україні було створено 6 областей, серед них – Тернопільську в межах колишніх 12 польських повітів Тернопільського воєводства і Кременецького повіту Волинського воєводства. [14, с. 45].

На Західній Україні, що перебувала у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії, готельна та ресторанна інфраструктура була у приватному секторі економіки, що сприяло кращому матеріальному забезпеченню, організації обслуговування. Суттєвою рисою готельної сфери Західної України була доволі чисельна мережа невеликих закладів, зорієнтованих на обслуговування різних категорій населення [13].

У 70-х рр. стрімкий розвиток туризму зумовлює розширення його туристичної інфраструктури. Були побудовані нові готельні мережі підприємств міжнародного туризму «Інтурист», зокрема, загальний готельний фонд «Інтуриста» в Україні на початку 1980-х рр. становив 10096 місць [27].

За часів СРСР туризм в Україні розвивався на профспілковій та відомчій основах. Путівки на бази та у будинки відпочинку були своєрідним видом пільг. Профспілковим туризмом в Україні керував «Укрпрофтуризм». А іноземним туризмом монопольно займався «Інтурист» та «Супутник». Курорти належали державі, а керівництво туристичною діяльністю велося централізовано.

Сприяли розвиткові інфраструктури туризму визначні міжнародні заходи, що проводилися в СРСР. Так, XXII літні Олімпійські ігри (1980) стали для «Інтуриста» ще одним значним досягненням. Для того, щоб прийняти 300 тис. гостей, які приїхали на олімпіаду, треба було значно розширити мережу

готелів у Москві, Ленінграді, Києві, Мінську й Таллінні. Наприкінці 70-х рр. були збудовані нові готелі: «Космос» – у Москві, «Дагомис» – у Сочі, «Прибалтійський» – у Ленінграді та «Русь» – у столиці України. Додамо, що на початку 90-х рр. інфраструктура вітчизняного туризму функціонувала, базуючись на радянських готельно-ресторанних та санаторно-курортних об'єктах [27].

Перші роки незалежності України (1991 – 1993 рр.) були складним для розвитку туризму у нашій країні. Обсяг туристичної діяльності на внутрішньому ринку зменшився у чотири рази, а кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, скоротилися до 80 %. Лише 120 тис. іноземних туристів було зареєстровано у 1992 р. [26].

Новий етап розвитку українського туризму розпочався з прийняттям Верховною Радою України «Закону про туризм» (1995 р.). Сьогодні його розглядають як одну із найперспективніших галузей економіки України. Для обслуговування туристів використовуються можливості понад 3000 закладів оздоровлення та відпочинку, майже 1400 готелів, мотелів, кемпінгів різних форм власності, 3500 транспортних засобів. Туристичною діяльністю займаються 2,5 тисяч підприємств, на яких працюють понад 100 тисяч осіб [31].

Зазначимо, що сьогодні Україна має значні потенційні можливості для розвитку туристичної інфраструктури – унікальні природно-кліматичні, історико-культурні та національно-етнографічні ресурси таких регіонів, як Карпати, культурні пам'ятки Києва, Львова, Чернівців, а також Тернопільської області [64].

Отже, виходячи із зазначеного, можемо констатувати, що розвиток туристичної інфраструктури України та Тернопільської області розпочався ще з часів Київської Русі та історично представлений сукупністю матеріально-речових об'єктів, сучасна діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб населення. Вона включає матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур, нематеріальні активи, сервіс та адміністрування. Тернопільська область, перебуваючи в різні часові епохи під

юрисдикцією різних держав Європи, частково зберегла елементи інфраструктури, доповнивши їх сучасними елементами.

1.3 Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні

Організація та здійснення туристичної діяльності в Україні базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності, Закон України «Про туризм» як спеціальний нормативно-правовий акт, галузеве законодавство та підзаконні нормативно-правові акти у сфері туризму. Фахівці з організації туристичної діяльності повинні бути обізнані з основними правовими вимогами щодо ліцензування туристичної діяльності, сертифікації та стандартизації у цій сфері, договірними засадами туристичного обслуговування та партнерської співпраці у галузі туристичної діяльності, гарантіями майнової та особистої безпеки туристів [9].

Правове регулювання туристичної діяльності в Україні має комплексний та міжгалузевий характер та покликане забезпечити правову основу для організації, безпеки та здійснення туристичної діяльності в Україні. Правове регулювання відносин у сфері туризму здійснюється з використанням джерел конституційного, цивільного, господарського, податкового, трудового, земельного, екологічного, адміністративного та кримінального права [9].

Основними функціями правового регулювання туристичної діяльності є регулятивна та охоронна функції. Регулятивна функція здійснюється задля впорядкування відносин у туристичній сфері, зокрема у сфері ліцензування господарської діяльності туристичних операторів, укладення та виконання договорів про надання туристичних послуг, гарантування безпеки у туристичній сфері, державної підтримки туристичної діяльності тощо. А охоронну функцію виконують норми адміністративного та кримінального

права, котрі застосовуються у випадку порушення законодавства про туристичну діяльність [9].

Законодавство:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Закон України «Про туризм» від 18 листопада 2003 року.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року.
7. Лісовий кодекс України.
8. Водний кодекс України.
9. Кодекс законів про працю України.
10. Закон України «Про туризм» від 18 листопада 2003 року.
11. Закон України «Про страхування».
12. Закон України «Про курорти» від 5 жовтня 2000 року.
13. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року.
14. Закон України «Про природно-заповідний фонд України»
15. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року.
16. Закон України «Про захист прав споживачів» від 1 грудня 2005 року.

Закон України «Про туризм» як основне джерело правового регулювання туристичних відносин не може сам повною мірою забезпечити належний правопорядок у туристичній сфері. Крім Закону України «Про туризм» та інших законів України правове регулювання туристичної діяльності здійснюється за допомогою підзаконних нормативно правових актів, які приймаються на підставі законів, відповідно до законів і для їх виконання. Підзаконні нормативно-правові акти деталізують, конкретизують положення,

що передбачені законами як актами вищої юридичної сили і не повинні їм суперечити і покликані сприяти його застосуванню [9].

Основними підзаконними нормативно-правовими актами, що регламентують різноманітні сфери туристичної діяльності, є наступні:

1. Нормативно-правові акти, що встановлюють вимоги при здійсненні туристичної діяльності спеціальними господарюючими суб'єктами у туристичній сфері: Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності, затверджено наказом Міністерства інфраструктури України від 10 липня 2013 р. № 465; Інструкція про порядок оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання, затверджено наказом Державної туристичної адміністрації України від 6 червня 2005 р. № 50; Порядок контролю за додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності, затверджено наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державної туристичної адміністрації України від 14 листопада 2002 р. № 121/ 83 [9].

2. Нормативно-правові акти, що встановлюють вимоги щодо організації туристичних подорожей дітей та молоді: Правила проведення туристичних подорожей з учнівською та студентською молоддю України, затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 24 березня 2006 р. № 237; Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. №1251 [9].

3. Нормативно-правові акти, що встановлюють вимоги у готельній сфері: Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання), затверджено наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 27 січня 1999 р. №37 (у редакції наказу Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 17 червня 2010 р. № 238); Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг,

затверджено наказом Державної туристичної адміністрації України від 16 березня 2004 р. № 19; Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 297 [9].

4. Нормативно-правові акти, що встановлюють вимоги та гарантії безпеки при здійсненні туристичної діяльності: Порядок здійснення рятувальних заходів на об'єктах туристичних відвідувань, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2009 р. №507 [9].

5. Нормативно-правові акти, що визначають правові засади державної підтримки туристичної сфери та спортивної інфраструктури: Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 707, Указ Президента України від 11 березня 2003 року №207 «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року №390-р «Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного та внутрішнього туризму», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008 року «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів» [9].

Важливим є питання щодо порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. № 803. Цей Порядок визначає процедуру встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) [9]. Готелям встановлюються такі категорії: «п'ять зірок», «чотири зірки», «три зірки», «дві зірки» та «одна зірка». Іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), у тому числі мотелям, пансіонатам, будинкам відпочинку, туристичним базам, кемпінгам, категорія встановлюється за рівнем обслуговування в них (перший, другий, третій, четвертий та

відповідно п'ятий рівні) [9]. Згідно з Реєстром свідоцтв про встановлення категорій готелям станом на березень 2018 р. в Україні присвоєно категорію 242 готелям. Як бачимо з таблиці 1.3.1 територіальна локалізація сертифікованих готелів по території України нерівномірна.

Таблиця 1.3.1

Категоризація готелів по областях України (станом на березень 2018 р.)

Складено автором за матеріалами [47]

Область	Категорійність					Всього	Частка
	1 зірка	2 зірки	3 зірки	4 зірки	5 зірок		
Київська	2	7	27	13	8	57	23,6
Дніпропетровська	-	4	6	7	2	19	7,9
Запорізька	1	1	3	2	-	7	2,9
Чернігівська	-	-	1	-	1	2	0,8
Сумська	-	1	3	1	-	5	2,1
Одеська	5	5	9	15	12	46	19,0
Харківська	1	-	4	11	2	18	7,4
Закарпатська	-	-	-	4	-	4	1,7
Львівська	1	-	12	14	4	31	12,8
Рівненська	1	-	1	1	-	3	1,2
Івано-Франківська	-	-	4	2	1	7	2,9
Хмельницька	-	1	3	1	-	5	2,1
Донецька	-	1	4	-	-	5	2,1
Черкаська	-	-	2	1	-	3	1,2
Житомирська	-	-	1	2	-	3	1,2
Полтавська	1	3	4	2	-	10	4,1
Миколаївська	-	1	2	-	-	3	1,2
Кіровоградська	-	-	1	-	-	1	0,4
Херсонська	1	3	2	-	-	6	2,5
Вінницька	-	1	1	-	-	2	0,8
Тернопільська	-	-	3	1	-	4	1,7
Волинська	-	-	1	-	-	1	0,4
Всього	13	28	94	77	30	242	100,0

Лідером за кількістю категорійних готелів є Київська область – 57 од. (23,6 %). Другу та третю позицію займає Одеська та Львівська області – 46 од. (19 %) та 31 од. (12,8 %) відповідно. Найменша кількість присвоєння категорії, на яку претендує заявник сертифікованих готелів у Кіровоградській та Миколаївській областях – по 1 готель (0,4%) [17]. У розрізі категорій засобів

розміщення найбільшу частку займають 3 зіркові готелі – 38,8 % (94 од.). Далі з часткою 31,8% (77 од.) йдуть 4 зіркові готелі. Найменше в Україні 1 зіркових готелів – 5,4 % (13 од.).

Важливим правовим питанням в розвитку туризму є безпека туристів, яка характеризується сукупністю факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму. Безпека в галузі туризму проявляється у трьох основних формах: особиста (фізична) безпека; майнова безпека; зовнішня безпека. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами;
- забезпечення особистої безпеки туристів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю;
- інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;
- надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації;
- забезпечення туристам (екскурсантам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;
- заборонення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;
- охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані:

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);
- створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо;
- забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо);
- забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем;
- забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги;
- забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;
- оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб [9].

Таким чином, важливу роль у провадженні туристичної діяльності та функціонуванні туристичної інфраструктури відіграє державне регулювання сфери туризму, яка забезпечує і гарантує відповідні заходи державної цільової підтримки. Здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, Закони України та міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні

За останні роки готельно-ресторанне господарство, яке є основою індустрії гостинності вирвалося у лідери серед галузей сфери обслуговування. Інтенсивний розвиток даної сфери надає нові робочі місця, додаткові надходження до бюджету, формує позитивний туристичний імідж окремих регіонів та країни в цілому, тому визначення тенденцій розвитку готельного господарства є актуальним для сьогодення.

Тернопільська область – одна з семи адміністративних областей, які традиційно відносять до Західноукраїнського регіону, займаючи площу 13 823 км², що становить близько 2,3 % території України. Тернопільщина знаходиться у центральній частині Європейського субконтиненту приблизно між точками, що, за найбільш відомими версіями, символізують його географічний центр і розташовані на околицях с. Пурнушкес (поблизу Вільнюса) і с. Ділове (у Закарпатській області), межуючи з Рівненською, Чернівецькою, Львівською, Івано-Франківською, Хмельницькою областями [14].

Тернопільська область повністю розташована на південно-західній околиці Східноєвропейської рівнини і майже повністю на її складовій частині – Подільській височині, займаючи західну окраїну останньої. Рельєф її рівнинний. Поверхня області має нахил з півночі на південь. Це підтверджують напрями русел рік. Абсолютні висоти поверхні тут коливаються від 443 м (біля с. Мечищів Бережанського району) до 116 м (в гирлі річки Збруч). На території Подільської височини в межах області можна виділити окремі частини: Тернопільське плато, Подільське і Кременецьке горбогір'я, Товтровий кряж і Придністровську рівнину.

Туризм відіграє важливу роль у житті суспільства, сприяючи покращенню якості життя та посилюючи інші галузі господарського комплексу. Туристична галузь має свої особливості формування та розвитку. Враховуючи підвищення ролі туризму в торгівлі послугами, туристичний бізнес на практиці не обмежується лише розробкою та продажем туристичних послуг. Розвиток туристичної галузі не може бути забезпечений без потужної туристичної інфраструктури [18].

Важливе місце серед складових туристичної інфраструктури Тернопільської області займає готельне та ресторанне господарство, яке виконує одну з найважливіших функцій у сфері обслуговування туристів – забезпечення відвідувачів житлом, побутовими послугами та харчуванням.

Готельна сфера регіону демонструє стійкі темпи росту. Проте варто зазначити, що для розвитку готельного господарства міста та області, підвищення попиту на ринку споживання.

Тернопільська область має чи не всі передумови для того, щоб увійти до складу найрозвинутіших у туристичному відношенні регіонів України та Європи, зокрема: вигідне геополітичне розташування, багату культурно-історичну спадщину, комфортні кліматичні умови, мальовничі ландшафти, унікальні флору і фауну, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські й матеріальні ресурси тощо. Область є однією з найбагатших на заповідні території та об'єкти, які займають майже 8,5 % її площі. Тернопільська область має сприятливі умови для розвитку туризму, зокрема:

- надзвичайно вигідне географічне розташування (центр Західної України);
- історичне перехрестя європейських доріг, наявність щільних транспортних артерій глобального та регіонального значення або їх близькість;
- наявність об'єктів релігійного (паломницького) та сентиментального туризму глобального значення (Почаївська лавра, Зарваницький духовний центр, Язлівецький монастир тощо);

- наявність потенційно брендової туристично-рекреаційної зони Дністровського каньйону і близькість інших зон: Карпати, Шацькі озера;
- наявність контрастних природно-кліматичних умов (близьких до субтропічних на півдні області та придатних для розвитку зимового відпочинку на півночі);
- наявність об'єктів глобального значення для розвитку спелеотуризму;
- значні запаси лікувально-рекреаційних ресурсів для розвитку санаторно-курортної галузі;
- наявність людей, які володіють інтелектуальним та організаційним ресурсом;
- збережені унікальні національно-культурні традиції;
- екологічно чистий компактний регіон [35].

Аналіз економічного стану та тенденцій розвитку готельного господарства області проведено на основі статистичних даних головного управління статистики Тернопільської області.

Аналізуючи фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на стан розвитку сфери готельно-ресторанних послуг можна виділити ті, які залежать від діяльності суб'єктів досліджуваної індустрії. Це, зокрема, організаційні, технічні, фінансово-економічні. Важливим внутрішнім фактором ефективного функціонування готельно-ресторанної сфери виступає якість обслуговування. Цей фактор на сьогоднішній день у більшості готельно-ресторанних комплексів регламентується створеними системами якості.

Крім того можна виділити ряд позитивних та негативних факторів впливу на розвиток готельно-ресторанної сфери в Тернопільській області. Так до позитивні фактори впливу слід віднести політичну стабільність, зростання ВВП та рівня реальних доходів, розвиток інфраструктури, впровадження інновацій, зростання інвестицій. Серед негативних факторів – економічна криза, зростання цін, інфляція, мілітаризація економіки, політична нестабільність, погіршення екологічної ситуації.

Так з 2013 року В області відкрилися нові ресторанно-готельні комплекси «Панорама» і «Калина» у Кременці, «Гарден Холл» і «Сапсан» у Тернополі туристичний комплекс «Лідія» у м. Монастирська. Традиційно з'явилися нові заклади розміщення у Почаєві.

Статистичну інформацію про стан розвитку готелів та інших місць для тимчасового перебування (готелі та аналогічні засоби розміщення; кількість розміщених у них осіб) Тернопільської області показано в таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

Показники функціонування колективних засобів розміщування у Тернопільській області за 2015-2017 рр. Складено автором за матеріалами [34]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од.			Кількість місць, од.			Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі у		усього	у тому числі у	
		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелях та аналогічних засобах розміщування	спеціалізованих засобах розміщування		готелях та аналогічних засобах розміщування	спеціалізованих засобах розміщування
2015	68	57	11	4324	2611	1713	138435	130112	8323
2016	70	59	11	4613	2930	1683	210770	202276	8494
2017	66	57	9	4077	2907	1170	125262	117691	7571
Відхилення 2017/2015 р.: -абсолютне, (+; -)	-2	0	-2	-247	296	-543	-13173	-12421	-752
відносне, %	-2,9	0,0	-18,2	-5,7	11,3	-31,7	-9,5	-9,5	-9,0
Відхилення 2017/2016 р.: -абсолютне, (+; -)	-4	-2	-2	-536	-23	-513	-85508	-84585	-923
-відносне, %	-5,7	-3,4	-18,2	-11,6	-0,8	-30,5	-40,6	-41,8	-10,9

Схожі тенденції спостерігаються і в готелях та аналогічних засобах розміщування України. Їх кількість в 2016-2017 рр. скоротилася з 2534 до 2434 одиниць, а кількість готелів майже не змінилась – 1704 (Додаток А, табл. А.1).

Станом на 01.01.2017 р. у Тернопільській області з 66 колективних засобів розміщування функціонувало 57 готелів. За наведеними у таблиці 2.1.1 даними з 2015 по 2017 рр. в Тернопільській області кількість готелів майже не змінювалася, але спостерігалось зростання кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування з 2611 до 2907 одиниць. Разом з тим, скоротилася кількість осіб, які в них перебували з 130112 до 117691 особи В Додатку А, таблиці А.2., А.3, А.4 наведені відповідні показники за 2016-2017 рр.

Більшість готелів та інших об'єктів для тимчасового проживання туристів розмішені у Тернополі. Не усі готелі мають відповідну категорією комфортності, лише 10 з них мають відповідний сертифікат зірковості, серед них:

«***» – 9 готелів – Готельний комплекс Юхнович, ОТЕЛЬ «Авалон Палас», Готельний комплекс «Глобус», «Тернополь», «Passag Hotel; Kamelot, Geneva Hotel, Zlagoda, Versal;

«**» – 1 готель Hostel TarNepil [10]

В таблиці 2.1.2 наведені показники доходів від наданих послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних платежів) готелів та аналогічних засобів розміщування за видами в Україні в 2015-2017 рр.

Згідно з таблиці 2.1.2, практично всі підприємства готельного типу в Україні у 2017 році отримували переважаючу частину доходу від продажу номерів – більше 8,1 млн. грн., або 94,8%. Інша частка доходів надходила від туристичних баз, гірських притулків, студентських літніх таборів та гуртожитків для приїжджих – 375,3 тис. грн., або 4,3%, а також від мотелів, хостелів та кемпінгів – 69,6 тис. грн., або 0,8%. Необхідно зазначити, що доходність готелів та аналогічних засобів розміщування в Україні за період 2015-2017 рр. зросла на 60,7%, при цьому доходність хостелів та готелів у 2017

році збільшилась більшими темпами і становила 96,1% та 70,6% у порівнянні з 2015 роком [34].

Таблиця 2.1.2

Показники доходів від наданих послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних платежів) готелів та аналогічних засобів розміщування за видами в Україні, 2015-2017 рр. Складено автором за матеріалами [34]

(тис. грн)

Заклади	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2015	2016	2017	2017/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015	2017/ 2016
Усього, з них	5112137,8	6710155,2	8629300,6	3517162,8	1919145,4	68,8	28,6
готелі	4794875,2	6293243,7	8184373,7	3389498,5	1891130	70,7	30,1
мотелі	30894,2	41224,5	49661,5	18767,3	8437	60,7	20,5
хостели	8219,6	15753,5	16114,8	7895,2	361,3	96,1	2,3
кемпінги	2120,6	3120,9	3845,4	1724,8	724,5	81,3	23,2
агрозотелі	-	-	-	-	-	-	-
гуртожитки для приїжджих	44680,3	52576,6	64048,2	19367,9	11471,6	43,3	21,8
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування	231348,9	304236,0	311257,0	79908,1	7021	34,5	2,3

Сучасні туристи вимагають не лише комфорту під час своєї подорожі, а намагаються отримати додаткові послуги. Ресторанне господарство є невід'ємною складовою додаткових туристичних послуг. Сучасна індустрія ресторанного бізнесу постійно поширюється та видозмінюється під впливом різних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Ресторанний бізнес, з одного боку, є одним із засобів високоліквідного використання капіталу, а з іншого – середовищем з високим ступенем конкуренції. Одним з напрямків розвитку ресторанного господарства є поширення мережевих ресторанів – як вітчизняних так і зарубіжних операторів. Крім цього наш вітчизняний ринок широко представлений закладами «fast-food» та формату «Quick&Casual»,

основними характеристиками яких є стандартизація процесу виробництва і реалізації продукції, завдяки спільному меню та встановленню однотипного обладнання, висока технологічність виробництва, помірні ціни, швидкість та якість обслуговування відвідувачів.

У Тернопільській області активно розвивається і ресторанне господарство. В усіх районах області до послуг туристів – сучасні заклади, які пропонують меню української і європейської кухні. Мережа закладів харчування області на 2014 рік складала 1797 одиниць, з них 877 - належать юридичним особам, 920 - фізичним особам – підприємцям [59.]

Розрахункова кількість місць на один об'єкт ресторанного господарства на початок 2013 року залишалася на рівні попереднього року і становила 58 місць. У загальній кількості підприємств ресторанного господарства переважали їдальні (81,1%). Розрахункова кількість місць на один об'єкт найвища в ресторанах (118 місць) [72].

Найбільше об'єктів ресторанного господарства було зосереджено в обласному центрі – в 2012 році їх було 123 одиниці, а тепер – 90 або 13,8% від загальної кількості, а найменше – в Підгаєцькому, Монастириському і Тернопільському районах (21–27 одиниць, або 2,4– 3,0%). На 1 січня 2012 р. забезпеченість населення області закладами ресторанного господарства на 10 тис. осіб становила 8 одиниць та 477 місць [72].

Для розвитку готельно-ресторанного господарства Тернопільщини склалися чудові передумови, які тісно пов'язані з наявними природно-рекреаційними та історико-культурними об'єктами. Основними природними об'єктами області є Товтровий кряж, Кременецькі гори, Дністровський каньйон, карстові печери, яких на Тернопіллі нараховується більше сотні. В області є: 308 пам'яток природи, 18 парків – пам'яток садового мистецтва, 89 заказників, понад 4000 пам'яток історії, археології й архітектури, 2 державних та 1 національний історико-архітектурні заповідники, 200 тис. гектарів ландшафтних територій. Саме завдяки розвитку туристично-рекреаційної

галузі область зможе збільшити попит на ресторанне і готельне господарство [72].

Тенденції ресторанного бізнесу пов'язана з тенденціями розвитку певних кухонь. Переваги за типом кухні є неоднозначними. Прослідковується певна прихильність споживачів до певного продукту, а не до типу кухні як такого, наприклад, надання переваг м'ясу, часто певного виду (свинина, куряче м'ясо), у виконанні різних кухонь, або рибі та морепродуктам.

Зазначимо, що в основному у певних кухонь є групи шанувальників, в іншому ж споживачі віддають перевагу улюбленому продуктові, приготовленому улюбленим способом, і при цьому абсолютно не важливо, який тип кухні представляє певну страву [12].

За даними досліджень, групи національних кухонь розподілилися так: (рис. 2.1.1). Так, українській кухні надають перевагу 36,8% споживачів, на другому місці – французька кухня, її обирають 21% відвідувачів ресторанів, італійська, кавказька та японська кухні є пріоритетними у 7,9% споживачів, а американська – у 5,3%.

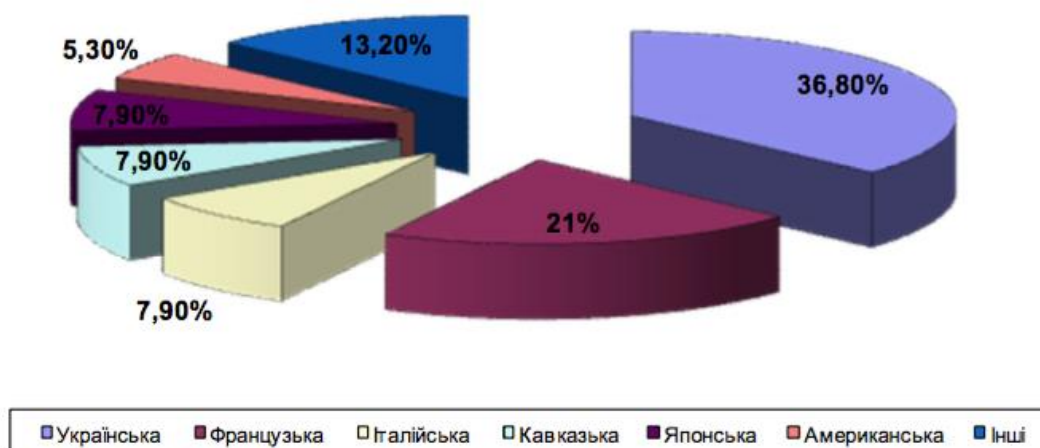

Рис.2.1.1 Структура національних кухонь ресторанного господарства [24]

Необхідно зазначити, що в останні роки спостерігається спад показників розвитку готельно-ресторанної сфери. Причинами такого занепаду стали:

- зменшення туристичних потоків у зв'язку з революційними подіями 2013–2014 рр. та військовим конфліктом на Донбасі;
- загальне зменшення купівельної спроможності українців, що призвело до зменшення витрат на подорожі та туризм;
- зміни у податковому законодавстві, припинення фінансування профспілкових та державних закладів санаторно-курортного типу з Фонду загального страхування [24].

Таким чином, розвиток готельно-ресторанного господарства є невід'ємною складовою туристичної інфраструктури регіону. Виконуючи одну з найважливіших функцій у сфері обслуговування туристів, а саме, забезпечення відвідувачів житлом, побутовими послугами та харчуванням, готельно-ресторанне господарство визначає перспективи розвитку туризму в Тернопільській області та країні в цілому. Саме розвиток індустрії гостинності робить економіку регіону конкурентоспроможною та країну у світовій системі туристичного бізнесу.

2.2 Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області

Одним з важливих чинників соціально-економічного розвитку туризму в регіоні є ефективне функціонування рекреаційно-оздоровчої галузі та сталий розвиток курортного господарства. Санаторно-курортні заклади, що забезпечують лікування і оздоровлення населення України, зважаючи на рекреаційний потенціал країни, цілком можуть бути конкурентними і привабливими на ринку курортних послуг. У сегменті лікувально-оздоровчого туризму Тернопільська область має сприятливе сполучення кліматичних та бальнеологічних характеристик, які відсутні в багатьох регіонах України.

Тернопільщина знаходиться у помірному кліматичному поясі з нежарким літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів, на шляху західного перенесення повітряних мас, у так званій північній атлантико-континентальній кліматичній області, у вологій помірно теплій агрокліматичній зоні. Кліматичні показники в цілому є основою для визначення і загальної оцінки кліматичних ресурсів, у тому числі і рекреаційних [14].

Клімат формується в результаті взаємодії радіаційних та циркуляційних процесів і географічних чинників. Процеси кліматоутворення витікають з розташування території в межах атлантико-континентальної кліматичної області Східно-Європейського сектору помірного поясу. Циркуляційні процеси на території України пов'язані з західним переносом повітряних мас, проходженням циклонів і антициклонів і відрізняються сезонними змінами. В цілому протягом року панує континентальне помірне повітря, часто приходить трансформоване морське помірне повітря з північної Атлантики. Взимку певний вплив має арктичне повітря, дещо трансформоване [14].

Теплий період року триває 253 дні в центральній та східній, 256-259 днів у південній і 261-262 дні в західній і північно-західній частинах області. Тривалість безморозного періоду збільшується від 159 днів на півночі і 151 день на заході до 166 днів в центральній і південній частинах області [14].

Річна кількість опадів на території області зменшується з північного заходу і заходу на південний схід від 670 до 550 мм (рис. 2.2.1). Близько 70-75% опадів випадає в теплий період року.

Тернопільська область розташована на схід від Головного європейського вододілу, що розділяє річковий стік в Атлантику і північні моря, з однієї сторони, Середземномор'я і Чорноморсько-Азовський басейн, з другої; він (вододіл) майже впритул підходить до північно-західної межі області, однак не перетинає її. По території області протікає понад 2400 річок і потічків. З них 120 річок мають довжину понад 10 км.

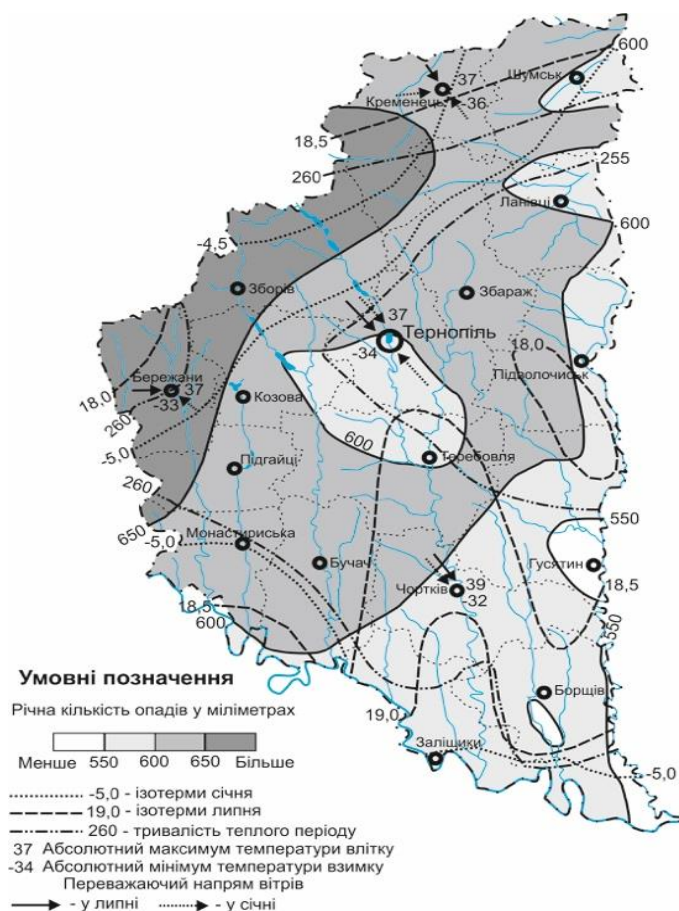

Рис. 2.2.1 Кліматична карта Тернопільської області [14, с. 227]

Більшість їх протікає в меридіональному напрямі по нахилу території. Це ріки, які належать до басейну Дністра (Золота Липа, Коропець, Стрипа, Серет, Збруч, Нічлава, Джурин). Ці ріки мають добре вироблені, а в нижніх течіях навіть каньйоноподібні, долини. Ріки басейну Прип'яті – Іква, Вілія, Горинь течуть на північний схід і гирла їх виходять за межі області. Вони мають пологі береги, повільну течію, слабо вироблені долини, заболочені заплави. Ріки області мають змішаний тип живлення [14].

Атмосферні опади складають 70%, а підземні води – 30% загального стоку. Найбільша ріка області – Дністер. Він протікає на її південному заході і півдні і виступає природною межею між Тернопільською, Івано-Франківською і Чернівецькою областями. Його довжина в межах нашої області – 215 км. Дністер на території області дуже звивистий і утворює 20 великих меандр. Долина його глибока, вузька, має каньйоноподібну форму. Найдовша притока Дністра – річка Серет, її довжина – 242 км. На межі Тернопільської і

Хмельницької областей протікає р. Збруч, її довжина 244 км. Річка Стрипа має довжину 147 км. Річка Горинь належить до числа найдовших правих приток Прип'яті [14].

Тернопільська область виділяється величиною прогнозних ресурсів прісних підземних вод (ПРПВ) порівняно з іншими подільськими областями. Величина ПРПВ Тернопільщини суттєво перевищує показники Хмельницької та Вінницької областей (2206, 1963 і 885 тис. м³/добу відповідно). Найбільші обсяги водовідбору із ПРПВ зафіксовані у Тернопільському районі (94,6 тис. м³/добу), в інших районах області вони коливаються у межах 0,4-4,2 тис. м³/добу (Рис. 2.2.2) [14].

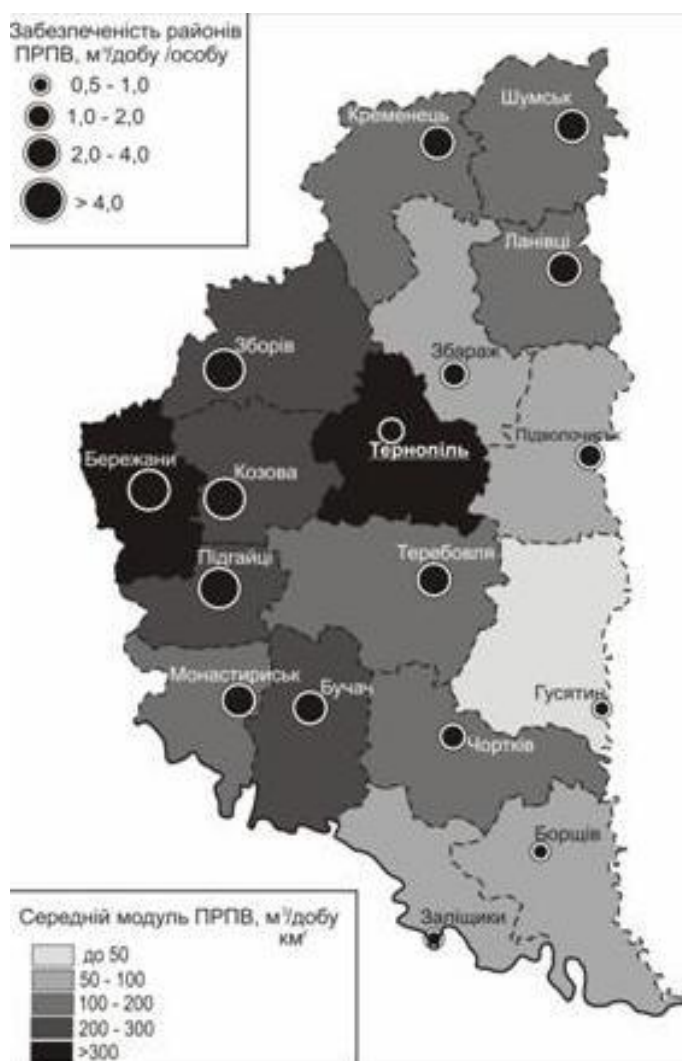

Рис. 2.2.2 Забезпеченість області ресурсами підземних вод [14, с.156]

Вони складаються з ґрунтових вод і власне підземних вод. Ґрунтові води залягають на глибині 4-10 м. Запаси підземних вод є в трьох водоносних горизонтах, які знаходяться на глибині 5-16 м, 30-40 м і 60-80 м [14].

В області є мінеральні води, які можуть використовуватися для лікування при захворюванні внутрішніх органів, опорно-рухового апарату. За їхніми властивостями мінеральні води розділено на 3 групи:

- 1) природні столові;
- 2) лікувальні та лікувально-столові питні для внутрішнього використання;
- 3) лікувальні для зовнішнього використання.

За основу класифікації мінеральних вод взято розробки В. Іванова та Г. Невраєва, згідно з якими ці води поділяються на два класи: зі специфічними компонентами і властивостями, внаслідок чого вони мають лікувальний вплив на організм людини; без специфічних компонентів і властивостей, але з підвищеною, порівняно з прісними водами, мінералізацією, внаслідок чого вони також мають лікувальні властивості [14, с. 157-163].

На території Тернопільської області виявлено всього 29 водопунктів, що розкрили води без специфічних компонентів і властивостей. З них 25 водопунктів визнані перспективними для подальшого вивчення. Інші водопункти вважаються неперспективними переважно із-за низьких дебітів чи незадовільних екологічних умов розташування ділянок.

Велику частку із розвіданих мінеральних вод мають бромні – це води з вмістом броду 25 мг/дм³, при вмісті йоду 5 мг/дм³ води вважаються йодистими, а у випадку наявності обох компонентів – бромно-йодистими. При мінералізації вод до 10 г/дм³ води відносять до питних, при більших концентраціях – до бальнеологічних. При цьому, у випадку розбавлення їх прісними водами (до мінералізації 10 г/дм³ і менше) кондиційний вміст броду чи йоду повинен зберігатися .

Прогнозні запаси мінеральних вод без специфічних компонентів по області становлять понад 6000 м³/добу (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Характеристика вод без специфічних компонентів

Складено автором за матеріалами [14, с.159].

Місцезнаходження та вид водопунктів	Індекс водоносного горизонту	Дебіт, м ³ на добу	Мінералізація, г/дм ³	Формула Курлова
Кишинівський тип				
Теребовлянський р-н, с. Вербівці, свердловина	D ₁	172.8	1.2	<u>SO₄57 HCO₃35</u> (Na+K)38 Ca38 Mg23
Бучацький р-н, с. Костільники Джерело	N _{1t}	77.7	1.1	<u>SO₄74 HCO₃24</u> Ca80 Mg11
Заліщицький р-н, с. Угриньківці, криниця	S ₂	8.6	1.3	<u>SO₄73 HCO₃25</u> Ca83 Na10
Заліщицький р-н, с. Поділля, свердл.	D ₁	123.5	1.27	<u>SO₄62 HCO₃35 Cl₃</u> Ca52 Mg27 Na18
Заліщицький р-н, с. Поділля, свердл.	D ₁	43.2	1.75	<u>SO₄75 HCO₃23</u> Ca44 Mg39 Na16
м. Бережани, свердловина	D ₁	2160	0.8	<u>SO₄45 HCO₃39 CO₃14 Cl₂</u> Mg43Ca40Na13
Борщівський р-н, с. Рудки, свердл.	S ₂	45.7	2.0	<u>HCO₃47 SO₄47 Cl₆</u> Na85Mg7
Країнський тип				
Теребовлянський р-н, с. Дарахів, свердл.	N _{1t}	345.6	1.3	<u>SO₄69 HCO₃30</u> Ca82 Na12
Теребовлянський р-н, с. Дарахів, свердл.	D ₁	-	1.5	<u>SO₄72 HCO₃25</u> Ca78 Na14
Теребовлянський р-н, с. Винявка, свердл.	D ₁	69.1	1.8	<u>SO₄74 HCO₃26</u> Ca84
Чортківський р-н, с. Сосулівка, джерело	S ₂	77.7	1.3	<u>SO₄84 HCO₃15</u> Ca79 Mg16
Борщівський р-н, с. Мушкарів, джерело	K ₂ S	60.4	1.7	<u>SO₄81 HCO₃18</u> Ca86
Іжевський тип				
Монастирський р-н, с. Задарів, свердл.	D ₂	-	3.2	<u>Cl₅₉ SO₄29</u> Na12 Ca11
Обухівський тип				
Бучацький р-н, с. Підзамочок, свердл.	D ₁	648	1.39	<u>HCO₃36 Cl₃₆ SO₄28</u> Na78 Mg11 Ca11
Теребовлянський р-н, с. Кровинка, свердл.	D ₁	571.9	1.46	<u>HCO₃45 Cl₄₃</u> Na87 Ca8
Теребовлянський р-н, с. Сушин, свердл.	D ₁	345.6	1.50	<u>Cl₄₄ HCO₃35</u> (Na+K)81Ca10
Миргородський тип				
Теребовлянський р-н, с. Котузів, свердл.	D ₁	-	2.1	<u>Cl₆₁ HCO₃20</u> Na92
Монастирський р-н, с. Горигляди, свер.	D ₁	53.5	15.9	<u>Cl₈₃ SO₄13</u> Na83 Mg9 Ca6

(продовження таблиці 2.2.1)

Майкопський тип				
м. Бережани, свердловина	N _{1t}	-	1.30	<u>HCO₃89</u> Na74Ca20
Зборівський р-н, с. Кобзарівка, свердл.	K _{2t}	303.2	0.60	<u>HCO₃95 SO₄3</u> Ca81 Mg32
Каякетський тип				
Теребовлянський р-н, с. Гумніська, свер.	D ₁	72.0	2.70	<u>SO₄39 Cl37 HCO₃24</u> (Na+K) 95
Махачкалинський тип				
Заліщицький р-н, с. Шипівці, свердл.	S ₂	31.1	1.60	<u>SO₄44 HCO₃29 Cl27</u> (Na+K)88 Mg8 Ca4
Заліщицький р-н, с. Шипівці, свердл.	S ₂	432	1.40	<u>HCO₃57 Cl23 SO₄15</u> Ca46 (Na+K)30 Mg24
Заліщицький р-н, с. Лисівці, свердл.	S ₂	172.8	1.51	<u>HCO₃40 Cl29 SO₄29</u> Ca51 Na29 Mg20
Московський тип				
Заліщицький р-н, с. Весняне, свердл.	D ₁	31.9	1.68	<u>SO₄73 HCO₃19 Cl8</u> Na 41 Ca41 Mg26
Борщівський р-н, с. Вовківці, свердл.	S ₂	54.4	1.60	<u>SO₄75 HCO₃20</u> Ca46 Na30 Mg23
Тип Регіна				
Козівський р-н, с. Щепанів, свердл.	K _{2t} +K _{2c} +D ₂	216	0.24	<u>HCO₃81 SO₄15</u> Mg24 Ca36

Найбільш розвіданими родовищами бромних мінеральних вод на Тернопільщині є Новозбручанське родовище вод типу Нафтуся. Мінеральні води типу Нафтуся належать до Подільської області мінеральних вод. Води приурочені до відкладів силурійської системи і залягають на глибинах 25-250 м. В межах області детально розвідане Новозбручанське родовище. Крім цього, відомо ще 8 проявів вод даного типу, з них 6 знаходяться в долині р. Збруч. Їх хімічний склад досить різноманітний: гідрокарбонатний, сульфатно-гідрокарбонатний, хлоридно-гідрокарбонатний. Серед аніонів переважають гідрокарбонати, серед катіонів – кальцій, натрій, магній. Води прісні, з мінералізацією порядку 0,8-0,9 г/дм³. Бітумінозні речовини у водах представлені високомолекулярними сполуками, серед яких – ароматичні сполуки (8%), невизначені вуглеводні (13%), гетеро- і аміносполуки. Специфічність вод полягає якраз у наявності органічної речовини, вміст якої становить 13,8-36 мг/дм³. Води мають слабкий сірководневий запах, холодні, з температурою 8-12°C, слабо лужні (рН – 7,1-8,5). Містять також кисень (до

15,4%), вуглекислий газ (5%), сірководень ($0,28-0,5 \text{ мг/дм}^3$), метан, бутан. На відміну від трускавецької, збручанська Нафтуса містить йод, бром, мідь, марганець, фтор, двовалентне залізо, метаборну кислоту, фосфор [14].

Води можуть використовуватись при лікуванні захворювань гепатобіліарної системи, нирок, сечовивідних шляхів, а також при порушеннях водносольового обміну.

Новозбручанське родовище розташоване в долині р. Збруч на північно-західній околиці м. Гусятин. Води типу Нафтуса приурочені до тріщинуватих вапняків, мергелів та аргілітів силуру, які залягають на глибинах 135-175 м. Водонесний горизонт напірний. Слабо мінералізовані води силуру переважно прісні, гідрокарбонатні, кальцієво-магнієві, натрієво-кальцієві із мінералізацією $0,5-1,0 \text{ г/дм}^3$, прозорі з слабким запахом сірководню. Загальна жорсткість становить $4,5-6,5 \text{ мг-екв/дм}^3$, температура води $9-12^\circ\text{C}$, pH – 7,2-7,6. Вміст органічної речовини від 6 до 12 мг/дм^3 (і більше). Газовий склад вод представлений в основному азотом (до 71%), киснем (15%) і вуглекислим газом (5%). Води відносяться до азотних з низькою загальною газонасиченістю. Вміст органіки нелеткої фракції стабільний і коливається у межах $2,2-3,6 \text{ мг/дм}^3$. Затверджені запаси за категорією А становлять $40 \text{ м}^3/\text{добу}$. Води використовуються санаторієм «Збруч» [14].

Крім бромних вод в області є запаси і столових вод, що характеризуються як прісні підземні води з добрими якісними показниками, рекомендовані для промислового розливу. Ці води під відповідними присвоєними їм назвами включені у ДСТУ 878-93 «Води мінеральні питні».

На Тернопільщині відомо 18 родовищ та водопроявів столових вод і лише на декількох з них розробляють затверджені запаси («Бережанська», «Вікторія», «Русилівська», «Ковалівська»). По багатьох водопунктах відсутні дані про видобуток та хімічний склад. Води розливаються переважно без відповідних ліцензій та обстежень науково-дослідних установ [14].

Вагоме значення для розвитку лікувально-оздоровчих закладів в Тернопільській області мають наявні лісові біоценози, які в поєднанні з

мінеральними водами та високопрофесійним медичним обслуговуванням формують умови для високо-якісного лікування. Так, площа рекреаційно-оздоровчих лісів в області становить 27 тис. га., лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення, частина яких використовується для рекреації – 45,7 тис. га.

Важливо зазначити, що на території області на основі використання лікувальних мінеральних вод і грязей функціонують відомі бальнеогрязеві заклади оздоровлення. Санаторно-курортні і оздоровчі заклади Тернопільської області на 2017 рік представлені в таблиці 2.2.2.

Таблиця 2.2.2

Санаторно-курортні оздоровчі заклади Тернопільської області. Складено автором за матеріалами [53]

Назва	Спеціалізація лікування	Розташування	Для Дорослих / дітей
Санаторій «Медобори»	Серцево-судинні захворювання, хвороби опорно-рухового апарату, кісток, м'язів, сухожиль, радикулітів, невритів та неврозів	с. Конопківка Теребовлянського району	Для дорослих
Санаторій «Барвінок»	Діагностика, комплексне консервативне та хірургічне лікування зору	с. Мшанець Зборівського району	Для дорослих і дітей
Санаторій «Збруч»	Бальнеологічна оздоровниця, на базі Новозбручанського родовища мінеральних вод	пгт Гусятин	Для дорослих
Микулинецька фізіотерапевтична лікарня	Лікування з використанням властивостей сірководневих вод і торфових грязей	смт Микулинці Теребовлянського району	Для дорослих
Гусятинська водолікарня	Лікування на базі родовища мінеральних вод «Новозбручанське»	смт Гусятин	Для дорослих
Більче-Золотецька обласна лікарня фізіотерапії та реабілітації	Проведення комплексного реабілітаційного та відновного лікування	с. Більче-Золоте Борщівського району	Для дорослих і дітей
Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій	Реабілітація та оздоровлення дітей із захворюваннями серцево-судинної, легеневої системи, порушенням осанки, сколіози, захворюваннями периферичної нервової системи	смт Заліщики	Для дітей

Санаторно-курортні заклади області представлені сімома санаторіями для лікування, в тому числі і для дітей, а також двома базами відпочинку. Серед санаторно-курортних закладів області найвідомішими є: санаторій «Медобори» в селі Конопківка Теребовлянського району та дитячий санаторій «Барвінок» в селі Мшанець Зборівського району. Послуги з оздоровлення та лікування в області пропонують також Санаторій «Збруч» та Гусятинська водолікарня в смт Гусятин, Микулинецька фізіотерапевтична лікарня в смт Микулинці Теребовлянського району, Більче-Золотецька обласна лікарня фізіотерапії та реабілітації в с. Більче-Золоте Борщівського району та Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій в смт Заліщики.

Санаторій «Медобори» є науково-дослідною базою кафедри курортології та фізіотерапії Тернопільського медичного університету. Санаторій спеціалізується на лікуванні серцево-судинних захворювань, хвороб опорно-рухового апарату, кісток, м'язів, сухожилів, а також радикулітів, невритів та неврозів [53].

Дитячий санаторій «Барвінок» – єдиний в Україні, спеціалізований офтальмологічний санаторій вищої категорії, який з 1992 року проводить діагностику, комплексне консервативне та хірургічне лікування зору в дітей та дорослих, а також підбирає для пацієнтів окуляри та контактні лінзи. Разом з тим, у санаторії проводиться лікування супутніх захворювань: периферичної нервової системи, органів опору та руху; шлунково-кишкового тракту, верхніх дихальних шляхів. Об'єм діагностичного обстеження та лікування зору відповідає рівню обласних офтальмологічних відділень та провідних офтальмологічних центрів Києва та Одеси [62].

Санаторій «Збруч», розташований на околиці селища Гусятин у лісопарковій зоні, функціонує з 1986 року на базі Новозбручанського родовища мінеральних вод як бальнеологічна оздоровниця та має власний лікувально-оздоровчий комплекс. Лікування ґрунтується на використанні природних мінеральних вод двох типів: слабомінералізованої гідрокарбонатно-кальцієво-магнієвої з підвищеним вмістом органічних речовин води «Новозбручанська»

типу «Нафтуся» та високо-мінералізованої води «Рапа» типу «Друскінінкай» [53].

Важливе значення для лікування і оздоровлення має Микулинецька водогрязелікарня, відкрита у 1967 р. Оснащена сучасною діагностичною і лікувальною апаратурою, розташована у мальовничому старому парку площею 5 га на березі р. Серет, зі сприятливим мікрокліматом довкола, лікарня створює і доповнює комплекс лікувальних властивостей сірководневих вод і торфових грязей [76].

3 жовтня 2016 року на базі реабілітаційного відділення Гусятинської районної лікарні працює водолікарня. В оздоровленні та лікуванні пацієнтів використовується мінеральна вода з родовища «Новозбручанське» [20].

Провідним спеціалізованим лікувально-профілактичним закладом Тернопільської області, який забезпечує надання висококваліфікованої медичної допомоги з проведенням комплексного реабілітаційного та відновного лікування є Більче-Золотецька обласна лікарня фізіотерапії та реабілітації. Розташована в с. Більче-Золоте Борщівського району, в мальовничому куточку Дністровського каньйону, у каньйоні річки Серет, являє собою великий оздоровчий комплекс, в якому можуть покращити своє здоров'я одночасно 200 осіб. Щорічно тут оздоровлюється близько 4 тисяч пацієнтів. Серед послуг: радонові та радоново-перлинні ванни; вихрові радонові ванни; сірководневі ванни; хвойні ванни та багато інших процедур [8].

Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій розміщений в мальовничій місцевості на р. Дністер, де проходять оздоровлення діти віком від 3-х до 15 років і за зміну можуть оздоровлюватись одночасно до ста дітей. Головна спеціалізація санаторію – реабілітація, профілактика та оздоровлення дітей із захворюваннями серцево-судинної, легеневої системи, з порушеннями осанки, із захворюваннями периферичної нервової системи [23].

У Тернопільській області, як і в Україні, спостерігається тенденція до зменшення санаторно-курортних і оздоровчих закладів. В Україні в 2016 р. загальна кількість закладів становила 1722, то в 2017 р. - 1641 одиниць

(Додаток А, табл. А.5), а у Тернопільській області у 2010 р. становила 18, на 2017 р. – 9. (табл. 2.2.3, рис. 2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів Тернопільської області.
Складено автором за матеріалами [15]

	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2010	10	1,7	5	0,2	–	–	3	0,4
2011	10	1,7	5	0,4	–	–	3	0,4
2012	9	1,5	3	0,2	–	–	3	0,4
2013	9	1,5	2	0,1	–	–	3	0,4
2014	8	1,3	2	0,1	–	–	2	0,3
2015	8	1,4	1	0,1	–	–	2	0,3
2016	8	1,3	1	0,1	–	–	2	0,3
2017	7	0,9	–	–	–	–	2	0,2

Рис. 2.2.3. Динаміка кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Тернопільській області з 2010 по 2017 рр. Складено автором за матеріалами [15]

Важливо зазначити, що у 2017 р. кількість місць для лікування і оздоровлення у санаторіях Тернопільської області, у тому числі і у дитячих становила 1,1 тисяч, в той час як у 2010 р. в області загальна кількість місць для лікування та оздоровлення становила понад 2,3 тисячі (табл. 2.2.3).

Аналіз статистичних даних дає можливість відслідкувати чітку тенденцію до зменшення кількості оздоровлених дітей в області. Упродовж 2010-2019 рр. у санаторно-курортних та оздоровчих закладах області кількість дітей, які оздоровились та відпочили зменшилась з 23,8 тис. осіб, до 4,1 тис. осіб, або в 5,8 рази. В закладах оздоровлення – з майже 2,8 тис. осіб до майже 1,1 тис. осіб. (табл. 2.2.4).

Таблиця 2.2.4

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в
Тернопільській області з 2010 по 2019 рр. Складено автором за
матеріалами [15]

	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення
2010	311	6	2238	1036	23800	2798
2011	424	7	2392	1176	28927	2737
2012	443	7	2666	1196	32258	2665
2013	484	7	2558	1224	35283	2987
2014	184	11	2304	1990	13485	4732
2015	85	4	2077	750	6171	1648
2016	83	5	1768	910	5880	2272
2017	89	4	1749	744	5993	2417
2018	89	3	1277	542	5456	1564
2019	67	3	1051	470	4109	1065

Разом з тим, впродовж останніх років в області спостерігається тенденція зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Якщо у 2013 році їх кількість становила 484 одиниці, то у 2019 р. – 67. Відповідно відбувалося скорочення і кількості місць в цих закладах. Так в 2010 році загальна кількість місць становила 2238, з яких 1036 в закладах оздоровлення, то в 2019 році – 1051, з яких 470 – це місця в закладах оздоровлення (табл. 2.2.4).

Таким чином, дослідження стану санаторно-курортних закладів в Тернопільській області демонструють перспективність їх подальшого розвитку. Наявні природно-рекреаційні ресурси, а саме сприятливі кліматичні умови в долині Дністра, лікувальні мінеральні води та лікувальні грязі, екологічно чисте навколишнє середовище приваблюють відпочивальників з усіх регіонів України. Хоча в останні роки і спостерігаються тенденції до скорочення показників діяльності закладів оздоровлення та відпочинку, але їх подальше існування та розвиток мають важливе значення для оздоровлення населення області та України.

2.3 Оцінка розвитку туризму в регіоні

Розташування області у середній широтній смузі України, відносна близькість до кордонів із шістьма державами й тісне сусідство з п'ятьма областями, визначають сприятливе економіко-географічне положення Тернопільщини. Воно підсилюється проміжним положенням між столицею держави і Львовом як регіональним центром, близькістю до Прикарпатського промислового і Карпатського рекреаційного районів, а також вигідним транспортно-географічним положенням на шляхах загальнодержавного й міжнародного значення. Область лежить на магістральних шляхах, які з'єднують столицю, центральні та східні регіони країни й Причорномор'я зі Львовом, карпатськими областями, країнами ЄС і Балтикою, а саме: на залізниці

Київ/Одеса – Жмеринка – Тернопіль – Львів з виходами на Польщу, Словаччину й Угорщину й автодорозі міжнародного значення Знам'янка – Вінниця – Тернопіль – Бережани – Стрий, що є частиною європейського маршруту E50 Махачкала (Росія) – Брест (Франція). Цей напрям доповнюють магістральна залізниця Тернопіль – Чернівці з виходами на Румунію та Молдову, автошляхи національного значення Тернопіль – Львів, Тернопіль – Івано-Франківськ і низка автодоріг регіонального значення (Ржищів – Біла Церква – Кременець, Острог – Кременець – Радивилів, Кам'янець-Подільський – Борщів – Коломия – Татарів). З півночі на південь Тернопільщину перетинає міжнародний автошлях Доманове (кордон з Білоруссю) – Луцьк – Тернопіль – Чернівці – Порубне (кордон з Румунією) як частина європейського маршруту E85 Клайпеда (Литва) – Александруполіс (Греція) (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Найкоротші відстані від Тернопільської області до державних кордонів України. Складено автором за матеріалами [22]

Кордон з країною	Відстань від меж області до кордону «повітряним» шляхом		Відстань від Тернополя до міжнародного чи міждержавного пункту пропуску на кордоні			
	км	Від точки	Автошляхом		Залізницею	
			км	Пункт	км	Пункт
Білоруссю	165	крайньої північної	317	Городище/Верх. Теребежов	383	Удрицьк/Гаринь
Польщею	101	біля с. Нище Зборівського району	195	Рава-Руська/Хребенне	218	Мостиська / Пшемисль
Словаччиною	164	біля с. Дуляби Бережанського району	356	Ужгород/Вишне Немецьке	413	Чоп/Черна-над-Тісоу
Угорщиною	185	біля с. Тростянці Монастириського р-ну	338	Вилок/Тісабеч	411	Чоп/Захонь
Румунією	33	крайньої південної	227	Порубне/Сірет	253	Вадул-Сірет/Вікшань
Молдовою	25	крайньої східної	220	Мамалига/Кріва	265	Мамалига/Кріва
Росією	440	крайньої північної	650	Сеньківка/Нові Юрковичі	841	Хутір-Михайлівський/Суземка

Положення Тернопільщини на важливих залізничних й автомобільних шляхах міжнародного значення сприяли залученню її транспортної мережі до формування міжнародних транспортних коридорів: двох залізничних – пан'європейського («критського») № 3 (Берлін/Дрезден – Тернопіль – Київ) і № 5 Організації співдружності залізниць (Баяншенє/Шопрон (Угорщина) – Тернопіль – Ляньюньган (Китай)) та автомобільного «Балтійське море – Чорне море» (Гданськ – Тернопіль – Одеса) [45].

Тернопільська область є однією із найпривабливіших для туристів регіонів в Україні. Тут зосереджений досить багатий історико-культурний, природно-рекреаційний потенціал і величезні перспективи розвитку туристичної галузі.

Індустрія туризму Тернопільської області є складною соціально-економічною системою, на структуру якої впливає велика кількість чинників, головними є якість і кількість туристичних ресурсів. Необхідність розвитку туризму в області викликана у першу чергу низькою продуктивністю потужністю регіону.

Показники діяльності туристичних підприємств Тернопільщини свідчать про те, що туризм та відпочинок набувають все більшого значення для соціально-економічного розвитку області і характеризуються позитивною динамікою за попередні три роки [65].

В структурі суб'єктів туристичної діяльності важливе місце займають туристичні підприємства. В Україні в 2018 році їх загальна кількість становила 4293, з яких 1833 – це суб'єкти юридичні особи, а 2460 – суб'єкти фізичні особи. В 2016-2018 рр. спостерігалось суттєве збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності фізичних осіб – на 45,7%, при майже незмінній кількості суб'єктів туристичної діяльності юридичних осіб (Додаток А, табл. А.6, А.7).

В Тернопільській області в 2018 році загальна кількість туристичних підприємств, які працювали на ринку туристичних послуг склала 63, з яких 20 – це суб'єкти юридичні особи, а та 43 – суб'єкти фізичні особи (Додаток А, табл. А.6, А.7). Важливо зазначити, що в області, як і в Україні в цілому, в

2016-2018 рр. спостерігалось збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності. Кількість суб'єктів туристичної діяльності фізичних осіб збільшилось на 26,5%, а кількість суб'єктів туристичної діяльності юридичних осіб – лише на 5,3%.

У 2018 році понад 4,4 млн. туристів скористалися послугами туристичних підприємств України. При цьому, більшість з них обслуговувалось туроператорами та турагентами юридичними особами – більше 3,8 млн. осіб (Додаток А, табл. А. 8). Переважна більшість туристів обрали відпочинок за кордоном, скориставшись послугами вітчизняних туроператорів та турагентів. Протягом останніх років зберігається стійка тенденція до збільшення кількості українців, які обирають відпочинок за кордоном (рис. 2.3.1). Якщо в 2016 році кількість таких туристів становила 1,8 млн. осіб, то в 2018 році їх кількість збільшилась майже у 2 рази і становила понад 3,5 млн. осіб. Кількість туристів, що обслуговувалися турагентами фізичними особами становила в 2016 році лише 219,7 тис. осіб, а в 2018 році – 516,5 тис. осіб (рис. 2.3.2). Таким чином, більша кількість туристів обслуговувалася туроператорами та турагентами юридичними особами.

Рис. 2.3.1 Динаміка кількості туристів – громадян України, обслугованих туроператорами та турагентами юридичними особами в Україні у 2016-2018 рр.

Складено автором за матеріалами [21]

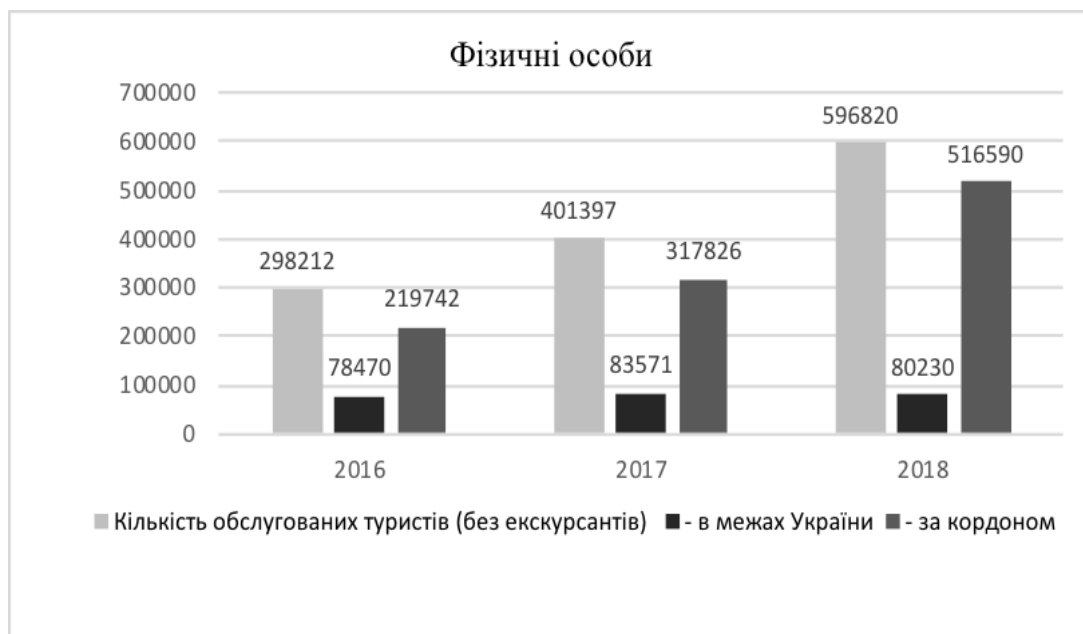

Рис.2.3.2 Динаміка кількості туристів – громадян України, обслугованих турагентами фізичними особами в Україні у 2016-2018 рр. Складено автором за матеріалами [21]

Аналіз статистичної інформації Головного управління статистики Тернопільської області продемонстрував, що протягом 2016-2018 рр. в регіоні спостерігалось збільшення кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами. Якщо в 2016 році таких туристів було 7536 осіб, то в 2018 році їх кількість зросла на 73,9% до 13103 особи (табл. 2.3.2).

Більшість туристів (74,3%), які обслуговувалися туроператорами та турагентами, за видами туризму у Тернопільській області в 2018 році склали виїзні туристи, їх кількість стрімко зростала в останні два роки з 5601 особи до 9485 осіб, або на 69,3%. Кількість туристів, які віддали перевагу відпочинку в Україні в період 2016-2-18 рр. була значно меншою і змінювалась з 1935 осіб до 3618 осіб. Треба відмітити відсутність іноземних туристів, які могли б обслуговуватися туроператорами та турагентами області протягом зазначеного періоду (табл. 2.3.2, рис. 2.3.3). Відсутність в'їзного потоку іноземних громадян не є загальною по Україні, носить лише регіональний характер щодо області.

Таблиця 2.3.2

Кількість туристів, обслужованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Тернопільській області в 2016-2018 рр.

Складено автором за матеріалами [15]

Роки	Кількість туристів – усього	Із загальної кількості туристів:		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2016	7536	–	5601	1935
2017	9558	–	7526	2032
2018	13103	–	9485	3618
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	+5567	-	+3884	+1683
- відносне, %	+73,9	-	+69,3	+87,0
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	+3545	-	+1959	+1586
- відносне, %	+37,1	-	+26,0	+78,1

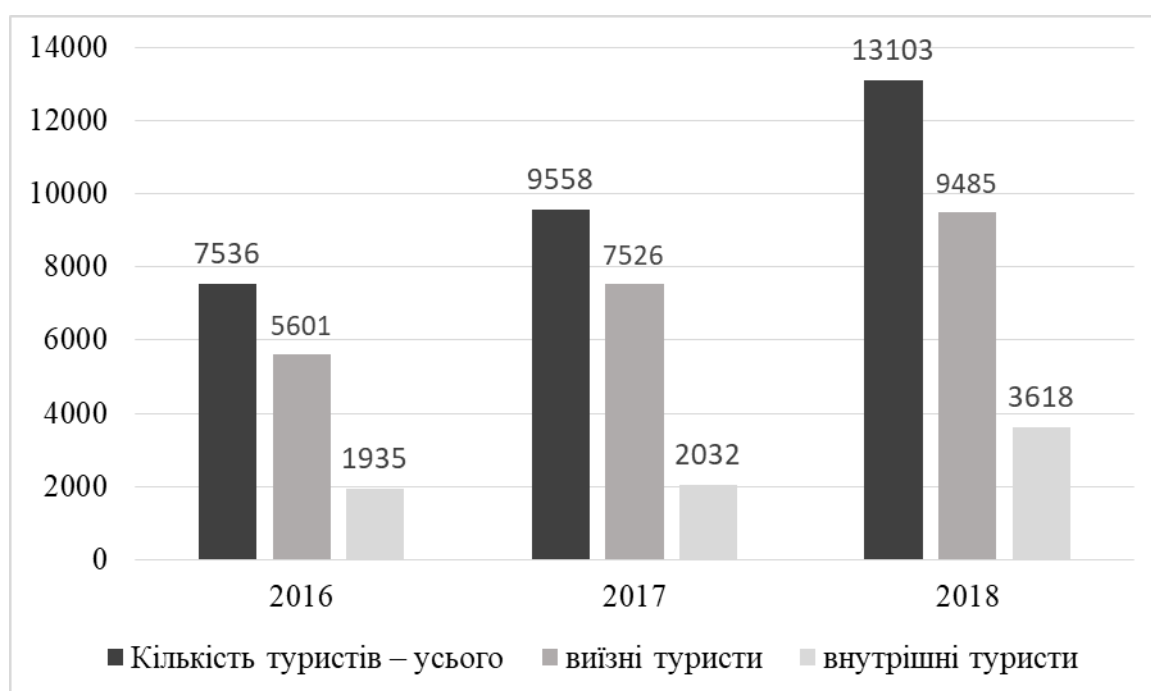

Рис. 2.3.3 Динаміка кількості туристів, обслужованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Тернопільській області в 2016-2018 рр. Складено автором за матеріалами [15]

Основними напрямками виїзду туристів Тернопільської області з туристичними цілями є Туреччина, Єгипет, Польща, Чеська Республіка, Угорщина, Болгарія.

Серед туристичних об'єктів, найбільш привабливими в останні роки є об'єкти історико-культурної, археологічної та архітектурної спадщини Тернопільської області (Додаток Б). Станом на 1 січня 2015 року в області взято на облік 4155 пам'яток археології, історії та монументального мистецтва (5 – національного значення) та 1315 пам'яток архітектури та містобудування і садово-паркового мистецтва (180 – національного значення). Важливо зазначити, що 2274 об'єкти культурної спадщини мають статус щойно виявлених. Це переважно пам'ятки археології, а також пам'ятки історії, пов'язані з національно-визвольними змаганнями (могили Січових Стрільців, бійців УГА та УПА, місця боїв та інших подій, що замовчувались у радянські часи [56].

Тернопільщина славиться своїми замками. В області нараховується 35% замків, розташованих у Західній Україні. Найкраще зберігся палацово-замковий комплекс у м. Збараж та замкова гора Бона у м. Кременці [44]. Багато з них залишилися в спадок від польських і литовських шляхтичів. Зараз ця спадщина об'єднує Національний заповідник «Замки Тернопілля». На згадку про Австро-Угорську імперію залишився унікальний міст-віадук.

Найцінніша пам'ятка історії Тернопільської області – Збаразький замок XVII століття, який носить ім'я його засновників – князів Збаразьких. Він стоїть на горі, оточений ровом і валами, немов символ могутності й величі століть. Поруч розкинувся парк. Двоповерховий палац побудований у стилі пізнього Ренесансу [49].

У невеликому містечку Вишнівець Збаразького району на Тернопільщині є дивовижна пам'ятка архітектури XVIII століття палац останнього з представників княжого роду Вишневецьких, Михайла Сервеція. Князь не мав спадкоємців, тому вирішив здивувати всіх новою спорудою – і, дійсно, залишив про себе пам'ять на віки. У наш час палацовий комплекс у стилі Ренесанс з

Вознесенською замковою церквою і парком називають українським Версалем. Сьогодні палац входить до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля» [49].

У селі Скалат теж уціліла частинка середньовічної архітектури – вежі Скалатського замку XVII століття. Замок повністю, на жаль, не дожив до наших днів, був зруйнований під час Другої світової війни. Але потужні кутові башти зберігають дух суворих століть, зараз там музейна експозиція заповідника «Замки Тернопілля» [49].

У райцентрі Теремовля туристи зможуть помилуватися мальовничими руїнами Теремовлянського замку. Дотепер стіни чотирьох- і п'ятиметрової товщини виглядають вражаюче, нагадуючи про неприступність фортеці за часів середньовіччя. Замок багато разів перебудовувався, а ті стіни, які дожили до наших днів, датуються XVII століттям. У наш час ця пам'ятка архітектури входить до складу заповідника «Замки Тернопілля» [49].

На під'їзді до райцентру Теремовля з боку Чернівців, біля села Плебанівка, розташований унікальний міст-віадук, схожий на той, який ми бачимо у фільмі про Гаррі Поттера. Міст, побудований за Австро-Угорщини, служить і досі. Він визнаний одним з найкрасивіших мостів України [49].

Найкрасивішою будівлею Кременця і його символом вважається єзуїтський монастир (колегіум). Це архітектурний ансамбль XVIII століття, в якому переплетені стилі бароко і рококо. Він є домінантою міста – добре роздивитися будівлю можна із Замкової гори. Будинки костелу займають різні установи, а храм використовується за призначенням релігійною громадою. У Кременці варто подивитися також на палац Дзембовських і руїни фортеці [49].

У селі Білокриниця Кременецького району варто подивитися на неймовірно красивий замок у стилі готики – палац Вороніна, названий за ім'ям колишнього власника. Зараз у ньому розташований Кременецький лісотехнічний коледж, в одному з його приміщень – невеликий музей, де можна докладніше дізнатися про палац і його власників [49].

На території області є багато природних туристичних об'єктів. Так, поблизу с. Королівка Борщівського району знаходиться найдовша в Європі карстова печера «Оптимістична». Занесена до Книги рекордів Гінесса як найдовша в світі гіпсова печера, найдовша печера Євразії та друга за довжиною серед печер світу. Сумарна картографована довжина її ходів становить понад 240,5 км [30; 51].

Цікавою для туристів є гіпсова печера Кришталева в селі Кривче. Вона не така велика і екстремальна, як Оптимістична. Але приваблює туристів химерними і ніжними візерунками з кристалів гіпсу пастельних тонів: білих, жовтих, рожевих. Екскурсійний маршрут – два з половиною кілометри [49].

Єдина в Україні печера-музей Вертеба теж знаходиться в Борщівському районі Тернопільської області біля села Більче-Золоте. У підземному музеї зберігаються артефакти Трипільської культури, знайдені в тутешніх місцях. Адже в давні часи тут було ціле підземне місто. Зараз печера – це відділ Борщівського краєзнавчого музею [49].

Тернопільщина славиться Дністровським каньйоном – одним із «Семи природних чудес України». Його загальна довжина становить близько 250 км. Утворений Дністром і розташований на межі чотирьох областей – Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Хмельницької – є одним з найбільших каньйонів не лише України, а й Європи [30; 63].

У Тернопільській області найцікавіша ділянка біля райцентру Заліщики. По суті – це місто-острів, що омивається Дністром. Погляду відкриється ні з чим незрівнянна панорама з оглядового майданчика села Хрещатик. А в 27 км від Заліщиків у селі Нирків знаходиться одне з найцікавіших місць Тернопільщини – Джуринський, або Червоногородський, водоспад з трьома каскадами висотою 16 м і шириною 20 м. Це приголомшливе видовище, яке варто побачити. Сміливці можуть скупатися в нижній частині водоспаду [49].

Неможна не згадати про найбільш упізнаване місце в Тернополі і його візитівку – це величезний ставок у центрі міста площею 300 гектарів. Цікаво, що озеро це – штучне, а створене було ще в середині XVI століття, щоб

захищати місто від турків і татар. Тобто ставок був частиною фортифікаційних споруд. Зараз на озері облаштовані набережна, фонтани, пляжі, розважальний комплекс, і навіть яхт-клуб. Тут можна покататися на катері. Навколо озера розкинулися парки. Є тут і острів закоханих з альтанкою – романтичне місце для прогулянок і фотосесій молодят. Взимку ставок перетворюється на величезний каток [49].

Вагоме місце серед туристичних маршрутів області мають паломницькі. На Тернопільщині живуть представники кількох релігійних конфесій, і люди, до якої б церкви вони не ходили, поважають віру в Бога. Тут багато величних храмів і завжди чимало паломників. Почаївська лавра Мабуть, найвідоміше місце християнських паломництв на Тернопільщині – це Свято-Успенська Почаївська лавра в місті Почаїв. Після Києво-Печерської лаври це другий за величиною в Україні храмовий комплекс і монастир. Заснували його, згідно з переказами, в XIII столітті ченці Києво-Печерської лаври, що рятувалися в тутешніх місцях від навали татар. Справжня перлина храмового комплексу – 56-метровий собор на честь Успіння Пресвятої Богородиці в стилі пізнього бароко, що стоїть на горі. Це архітектурна пам'ятка XVIII століття [49].

Село Зарваниця, Тербовлянського району – духовний центр католицизму. Марійський духовний центр – це відоме місце християн-католиків з усього світу. Головна святиня храму, якій їдуть вклонитися – чудотворна Зарваницька ікона Божої Матері. Тут знаходиться і лікувальне джерело, біля якого, за легендою, ченцеві, який заснував потім монастир, явилася Божа Матір [49].

У містечку Бучач на горі Федір височіє велична будівля в стилі пізнього бароко – Бучацький монастир отців Василіан з церквою Воздвиження Чесного Хреста Господнього. Пам'ятка 18 століття прекрасно зберіглася, точніше, їй дали нове життя за часів незалежної України. На сьогодні це діючий греко-католицький монастир [49].

Візитна картка Чорткова на Тернопільщині – стрункий і прекрасний Домініканський костел Святого Станіслава в готичному стилі з романськими елементами. Будівля побудована у формі латинського хреста, роздивлятися її

потрібно не поспішаючи – тут багато прекрасних деталей: і карнизи, і фрески, і мідні шпилі. На сьогодні це діючий храм католиків латинського обряду – під час богослужіння можна послухати орган [49].

Незважаючи на позитивні передумови розвитку туризму у Тернопільській області не вирішеними залишається низка проблем:

- незадовільний стан туристичних об'єктів;
- нерозвиненість мережі туристичних інформаційних центрів;
- відсутність просування бренду Тернопільщини як туристично-рекреаційного регіону;
- недостатність економічних стимулів для розвитку екотуризму області.

Отже, вплив туризму на економіку області є нечітко визначеним, оскільки в загальній кількості спожитих у певному періоді товарів та послуг неможливо відокремити ту їх частку, що припадає на споживання туристів та забезпечується лише завдяки туристичній діяльності й залежить від грошових витрат туриста.

Таким чином, туристична галузь Тернопільської області, маючи багатий історико-культурний, природно-рекреаційний потенціал, приваблює вітчизняних туристів. Показники діяльності туристичних підприємств Тернопільщини свідчать про те, що туризм та відпочинок набувають все більшого значення для соціально-економічного розвитку області і характеризуються позитивною динамікою за попередні роки.

2.4 Тур вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина»

З метою збільшення привабливості регіональних туристичних атракцій нами був розроблений дводенний тур вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина», який має комплексний характер, об'єднуючи в собі елементи культурно-пізнавального та паломницького туризму. Тур, який проходить за

маршрутом Тернопіль – Збараж – Вишнівець – Кременець – с. Онішківці (купальні Святої Анни) – Почаїв – Тернопіль, передбачає відвідування Збаразького замку, Вишнівецької церкви Вознесіння Господнього, Замкової гори та комплексу єзуїтського монастиря (колегіуму) у Кременці, купалень Святої Анни в с. Онішківці та Свято-Успенської Почаївської лаври в місті Почаєві. Загальний кілометраж туру вихідного дня становить 186 км. Важливо зазначити, що тур вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина» розрахований на теплий період року, схема маршруту туру відображена на рисунку 2.4.1.

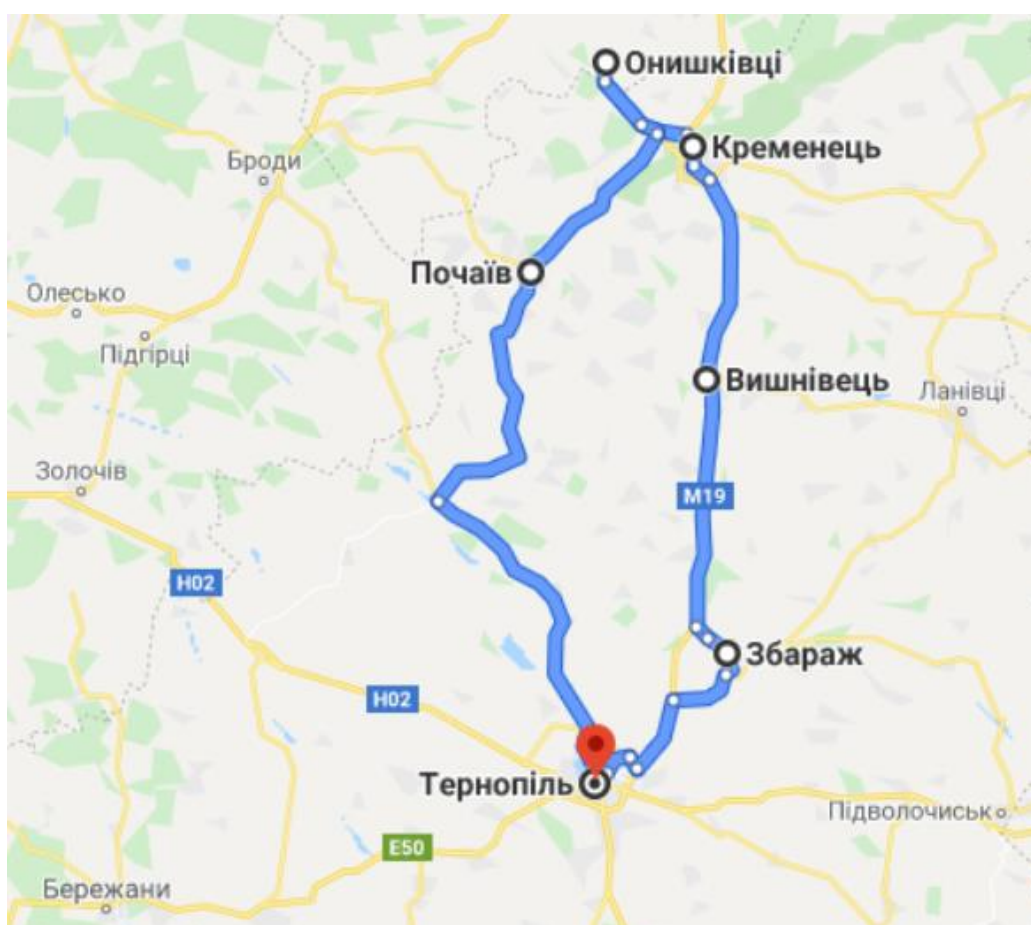

Рис. 2.4.1 Схема екскурсійного маршруту «Мальовнича Тернопільщина». [розроблено автором]

Розміщення туристів передбачено у готелі Свято-Успенської Почаївської лаври. Зручне розташування готелю надає можливість постійно перебувати на Святій Горі.

Готель пропонує наступні умови проживання з відповідною вартістю:

загальні номери на 10 осіб; окремі номери зі зручностями на поверсі; покращені номери зі зручностями у номері (табл. 2.4.1).

Таблиця 2.4.1

Вартість проживання у готелі Свято-Успенської Почаївської лаври.

Складено автором

Номер	Кількість місць у номері	Пожежертва за номер у гривнях
Загальний номер	10	600
Зі зручностями на поверсі	2	200-220
	3	225-235
	4	300-360
	5	375
	6	420
	7	490
Зі зручностями у номері	2	300-350
	3	350-400
	4	480-760
	5	550-800
	6	620

Транспортні послуги, при організації туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина», надаватиме водій-власник автобусу Mercedes Benz 411CDi «Sprinter» 2,1CDi загальною пасажиромісткістю 20 місць. Споживання дизельного палива такого автобуса становить 15,5 літри на 100 км. При вартості дизельного палива – 21,28 грн. за 1 л [73], витрати на паливо з урахуванням довжини маршруту в 186 км складатимуть близько 3960 грн (табл. 2.4.2, табл. 2.4.3).

Якщо загальна кількість учасників туру становитиме 20 осіб, то прості підрахунки дають нам можливість визначити вартість доби перебування в готелі.

Припустимо, що вартість проживання з особи за добу становитиме 150 грн – номер зі зручностями на 5 осіб. Крім того, необхідно врахувати вартість трапези – 50 грн. Таким чином, витрати на перебування в Почаївській лаврі протягом доби на 20 осіб становитимуть – 4000 грн (табл. 2.4.3).

Таблиця 2.4.2

Відстані між населеними пунктами туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина». Складено автором

Дні	Назва населених пунктів	Фактичний кілометраж за маршрутом туру «Мальовнича Тернопільщина», км
1-й день	Залізничний вокзал Тернопіль – м. Збараж	24
	м. Збараж — м.Вишнівець	30
	м.Вишнівець – м.Кременець	25
	м.Кременець – с. Онишківці (купальні Святої Анни)	13
	с. Онишківці – м.Почаїв	28
2-й день	м.Почаїв – м.Тернопіль	66
Всього, км		186

Для визначення вартості туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина» на одного туриста необхідно провести калькуляцію його собівартості, яка складатиметься із заробітної плати екскурсовода, оренди автобусу, вартості проживання в готелі, витрат на обслуговування під час екскурсій, витрат на страховку (табл. 2.4.3).

Розрахунки витрат (V_c), які припадають на одного туриста визначаються за формулою 1:

$$V_e = \frac{C_m}{Z_a}, \quad (1)$$

де C_m – собівартість маршруту;

Z_a – завантаженість екскурсійного автобуса, осіб.

Таблиця 2.4.3

Калькуляція собівартості туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина».

Складено автором

Показники	Тернопіль – Збараж – Вишнівець – Кременець – с. Онішківці (купальні Святої Анни) – Почаїв – Тернопіль (186 км)
Заробітна плата екскурсовода, грн.	500
Оренда автобуса, грн.	1600
- в тому числі витрати на дизпаливо (15,5л на 100 км), грн.	3960
Вартість проживання в готелі Свято-Успенської Почаївської лаври за одну добу з трапезою	4000
Витрати на обслуговування у Збаразькому замку, (вхідні квитки на одну особу – 20 грн.)	400
Податок на прибуток (18%), грн.	2100
Витрати на страховку, грн.	60x20
Собівартість маршруту, грн. (C_m)	13760

Розрахунки показали, що собівартість туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина» становить 13760 грн. Таким чином, вартість туру для одного туриста буде становити – 690 грн. У вартість туру не враховано витрати на обід в кафе «Калина» у перший день туру, додаткові трапези (більше однієї) під час перебування у Свято-Успенській Почаївській лаврі та витрати на сувеніри. Приблизна вартість комплексного обіду з національних страв в кафе «Калина»

– 80 грн., трапези – 50 грн. Програма туру представлена в таблиці 2.4.4.

Таблиця 2.4.4

Програма туру вихідного дня «Мальовнича Тернопільщина». Складено автором

День туру	Організаційні заходи туру
1	2
1-й день	9.30-10.00 – Збір групи – залізничний вокзал Тернопіль 10.00 – виїзд групи до м. Збараж 10.40 – 12.00 – прибуття групи до м. Збараж та екскурсія Збаразьким замком 12.15 – виїзд групи до м. Вишнівець 12.45-13.15 – прибуття групи до м.Вишнівець та огляд Вишнівецької церкви Вознесіння Господнього, 13.30 – виїзд групи до м.Кременець 14.00 – прибуття до м. Кременець та обід в кафе «Калина» 14.30 – виїзд групи до Замкової гори, огляд комплексу єзуїтського монастиря (колегіуму) в м. Кременці 15.15 – виїзд до с. Онишківці 15.45-18.00 – прибуття до с. Онишківці, відпочинок біля купалень Святої Анни 18.00 – виїзд до Почаєва 18.30 – прибуття до Почаєва, поселення в готелі Свято-Успенської Почаївської лаври, трапеза, відпочинок
2-й день	Самостійне перебування у Свято-Успенській Почаївській лаврі Розклад богослужінь: 6.00 Рання Літургія (храм преподобного Іова) 8.00 Акафіст перед Почаївською чудотворною іконою Божої Матері 8.00 Молебен преподобним Іову або Амфілохію (Печерний храм) 10.00 Пізня Літургія (Свято-Успенський собор) 12.30 – трапеза, відпочинок, виселення з готелю 14.00-17.00 екскурсія Свято-Успенською Почаївською лаврою 17.30 – виїзд з м.Тернопіль 18.30 – прибуття до м.Тернопіль

Обираючи маршрут та розробляючи програму туру, ми керувалися наступними принципами:

- унікальність історико-культурних об'єктів, здійснюється оздоровчий вплив на організм свіжого чистого повітря, цілющої води купалень Святої Анни та мальовничих ландшафтів;

- атрактивність – доповнення основних цільових історико-культурних та сакральних занять додатковими – піші прогулянки, екскурсії до визначних історико-культурних об'єктів, куштування страв національної кухні, участь у богослужіннях, отримання туристами максимального ефекту від пізнавальної

діяльності та підвищення привабливості туру;

- універсальність, комфортність та доступність – тур призначений осіб будь-якого віку, забезпечується комфортабельним автобусом, супроводом гіда на всьому маршруті, заявлені в турі послуги належної якості, забезпечується відповідність ціна-якість.

Вибір маршруту був обумовлений унікальністю та різноманітністю сакральних та історико-культурних ресурсів Тернопільщини, великим рівнем його ландшафтною привабливості, можливістю поєднати різні види туризму. Його реалізація буде, на наш погляд, сприяти розвитку культурно-пізнавальної діяльності, підвищувати привабливість Тернопільського регіонального туристичного продукту, стимулювати активізацію міжрегіональних туристичних обмінів, забезпечувати розвиток внутрішнього туризму в цілому.

Незважаючи на позитивні передумови розвитку туризму у Тернопільській області не вирішеними залишається низка проблем:

- незадовільний стан туристичних об'єктів;
- нерозвиненість мережі туристичних інформаційних центрів;
- відсутність просування бренду Тернопільщини як туристично-рекреаційного, історико-культурного та сакрального регіону;
- недостатність економічних стимулів для розвитку екотуризму області.

Отже, вплив туризму на економіку області є нечітко визначеним, оскільки в загальній кількості спожитих у певному періоді товарів та послуг неможливо відокремити ту їх частку, що припадає на споживання туристів та забезпечується лише завдяки туристичній діяльності й залежить від грошових витрат туриста.

Таким чином, туристична галузь Тернопільської області, маючи багатий історико-культурний, природно-рекреаційний потенціал, приваблює вітчизняних туристів. Показники діяльності туристичних підприємств Тернопільщини свідчать про те, що туризм та відпочинок набувають все більшого значення для соціально-економічного розвитку області і характеризуються позитивною динамікою за попередні роки

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі зроблених досліджень особливостей розвитку туристичної інфраструктури в Тернопільській області можна зробити наступні висновки:

1. Сучасні умови функціонування та розвитку туристичної інфраструктури в обласному регіоні залежать від оптимального використання всіх видів наявних ресурсів: природно-рекреаційних, фінансових, трудових, інформаційних для задоволення туристично-рекреаційних потреб ринку. Аналіз показників туристичної діяльності доводить її суттєвий вплив на розвиток країни. Досягнення нормативних значень показників та їх перевищення проявляються у притоці валюти, створенні нових робочих місць, поліпшенні інфраструктури тощо, характеризуючи зростання конкурентоспроможності туристичної сфери, а отже і господарства в цілому.

2. Розвиток туристичної інфраструктури в межах Тернопільської області розпочався ще з часів Київської Русі, історично представлений сукупністю матеріально-речових об'єктів і їх сучасна діяльність спрямована на задоволення туристичних потреб населення. Вона включає матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур, нематеріальні активи, сервіс та адміністрування. Тернопільська область, перебуваючи в різні часові епохи під юрисдикцією різних держав Європи, частково зберегла елементи інфраструктури, доповнивши їх сучасними елементами.

3. Вагома роль у провадженні туристичної діяльності та функціонуванні туристичної інфраструктури в регіоні відводиться державному регулюванню сфери туризму, що забезпечує і гарантує відповідні заходи державної цільової підтримки. Здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, Закони України та міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності.

4. Однією із складових туристичної інфраструктури є готельно-ресторанне господарство Тернопільської області. Виконуючи одну з

найважливіших функцій у сфері обслуговування туристів – забезпечення житлом, побутовими послугами та харчуванням, готельно-ресторанне господарство в регіоні визначає перспективи розвитку туризму як в регіоні, так і в країні в цілому. Розвиток індустрії гостинності робить економіку регіону та країну конкурентоспроможною у світовій системі туристичного бізнесу.

5. Дослідження стану санаторно-курортних закладів в Тернопільській області довів перспективність їх подальшого розвитку. Враховуючи наявні різноманітні природно-рекреаційні ресурси, які приваблюють відпочивальників з усіх регіонів України, можна сподіватися на подальше існування та розвиток санаторно-курортних закладів області, які мають важливе значення для оздоровлення населення області та України.

6. Аналіз показників розвитку туристичної інфраструктури Тернопільської області продемонстрував, що туризм та відпочинок набувають все більшого значення для соціально-економічного розвитку області і характеризуються позитивною динамікою за попередні роки. Тому, туристична галузь Тернопільської області, маючи багатий історико-культурний, природно-рекреаційний потенціал, і надалі має перспективи щодо підвищення туристичної привабливості для вітчизняних та іноземних туристів.

7. Для удосконалення туристичної матеріальної інфраструктури Тернопільської області необхідні наступні заходи:

- розділення господарських функцій і функцій державного управління, впровадження європейської вертикально інтегрованої моделі управління галуззю;

- оновлення дуже зношеного фізично і морально застарілого рухомого складу залізничного транспорту;

- удосконалення системи експлуатації автошляхів за допомогою запровадження довгострокових контрактів на утримання доріг на основі кінцевих результатів;

- залучення незалежних іноземних експертів до контролю якості будівництва та ремонту доріг, забезпечення збереження і захисту доріг від

передчасного руйнування, зокрема, посилення габаритно-вагового контролю вантажного автотранспорту, який найбільше шкодить дорожньому полотну;

- збільшення фінансування дорожньої галузі та покращення експлуатаційного стану автодоріг;

- запровадження нових логістичних рішень для використання транзитного потенціалу транспортної системи України;

- стимулювання розвитку готельної сфери, легалізація казино як чиннику підвищення туристичної конкурентоспроможності, податкові канікули для інвесторів, що інвестують у будівництво закладів розміщення.

8. Для подальшого ефективного та сталого розвитку туристичної індустрії в Тернопільській області необхідне більш інтенсивне інвестування в модернізацію інфраструктури. Підвищення рівня розвитку туристичної інфраструктури може сприяти збільшенню ефективності виробництва та розподілу туристичних послуг. У зв'язку з цим інвестиції у розвиток туристичної інфраструктури стають важливим компонентом конкурентоспроможності туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р., № 324/95 / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 25.01.2020 р).
2. Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (щодо визначення поняття «пам'ятка культурної спадщини»: Закон України від 19 січня 2017 р. № 5678. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60961 (дата звернення: 05.02.2020).
3. Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP090928.html (дата звернення: 05.02.2020).
4. Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 200 р. № 1761. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP011761.html (дата звернення: 05.02.2020).
5. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст.502.
6. Андрушків Б. М. Перспективи та механізми активізації розвитку туризму Тернопільщини (методи програмування туристичної діяльності як засіб її активізації) / Андрушків Б. М., Стойко І. І., Мельник Л. М. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2009. – Том 22 (61). – № 2. – С. 9-16.

7. Балацька Н. Ю., Репринцева В. М. Особливості та перспективи розвитку готельного бізнесу в Україні / Балацька Н. Ю., Репринцева В. М. // Молодий вчений. – 2016. – № 1 (28), Ч. 1. – С. 12-15.
8. Більче-Золотецька обласна фізіотерапевтична лікарня. URL: <http://www.bzlik.te.ua/index.php/ua/> (дата звернення: 06.05.2020).
9. Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності: навч.-метод. Посібник / Ващишин М. – Львів: ПП Сорока Т.Б., 2014. – 168 с.
10. Відкрися світу. Подорожуй. URL: <https://hotelmix.com.ua/hotels/ukraine/ternopil-53963?avail=2214415825> (дата звернення: 10.05.2020).
11. Вільчинський А. О. Сільський зелений туризм Тернопільського Придністров'я: стан і перспективи розвитку / Вільчинський А. О. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10765/1/11vao.pdf> (дата звернення: 16.03.2020).
12. Волкова І. В., Миропольський Я. І., Мумрікова Г. М. Ресторанний бізнес. – К.: Флінта, 2002. – 184 с.
13. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг / Гайдук А. // Регіональна економіка. – 1999. – № 2. – С. 172–178.
14. Географія Тернопільської області. Т.1. Природні умови та ресурси: монографія. – Тернопіль: Вектор, 2017. – С. 331.
15. Головне управління статистики Тернопільської області. URL: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/T/T3.htm> (дата звернення: 06.05.2020).
16. Городиський Ю. Проблеми і перспективи розвитку туризму у Тернопільській області / Городиський Ю., Манько А. // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2012. – Вип. 29, Ч. 1. – С. 36-47.
17. Грабар М.В. Категоризація готелів в Україні: регіональний аспект / Грабар М.В. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23996/1/Грабар%20М.В.%20категоризація.pdf> (дата звернення: 06.04.2020).

18. Гугул О. Я., Ткач У. В. Проблеми та перспективи розвитку сучасного готельного бізнесу на Тернопільщині / Гугул О. Я., Ткач У. В. // Бізнесінформ – 2016 - №5. – С.134-139.

19. Гуменюк Ю. П. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку рекреаційно-туристичного комплексу (на прикладі Тернопільської області). / Гуменюк Ю. П. URL: www.lib.ua-ru.net/diss/cont/28702.html. (дата звернення: 22.03.2020).

20. Гусятинська водолікарня. URL: <http://hata.te.ua/2018/12/04/zazdorov-iam-u-husiatyn/> (дата звернення: 06.05.2020).

21. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.02.2020).

22. Екопаспорт регіону. Тернопільська область. URL: <http://ecoternopil.gov.ua/images/OVD/ecopasport2018.pdf> (дата звернення: 18.02.2020).

23. Заліщицький дитячий санаторій. URL: <https://doba.te.ua/post/48384> (дата звернення: 06.05.2020).

24. Іванік О. Л. Тенденції розвитку ресторанного бізнесу в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Economics/32215.doc.htm (дата звернення: 19.04.2020).

25. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13246.pdf> (дата звернення: 06.03.2020).

26. Історія розвитку туризму в Україні. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/93659-15-storya-rozvitku-turizmu-v-ukran.html> (дата звернення: 18.03.2020).

27. Історія становлення готельної сфери в Україні. – URL: <http://pidruchniki.com/15970122/turizm/> (дата звернення: 11.04.2020).

28. Історія становлення готельної сфери в Україні. URL: <http://pidruchniki.com/15970122/turizm/> (дата звернення: 14.04.2020).

29. Керанчук Т. Л. Проблеми та перспективи розвитку готельного та ресторанного бізнесу в Україні / Керанчук Т. Л. // *Scienti s Works of NUFT*. – 2014. – Volume 20, Issue 4. – P. 186-190.
30. Кіндрачук Н. М. Історико-культурна спадщина Тернопільської області: сучасний стан та перспективи використання в туризмі / Кіндрачук Н. М. URL: <http://zif.onu.edu.ua/article/view/63305/58724> (дата звернення: 11.04.2020).
31. Ключкович Н. Історія та сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури в Україні / Ключкович Н. // *Східноєвропейський історичний вісник* / [головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – Вип. 2. – С. 93–97.
32. Колективні засоби розміщення в Тернопільській області в 2017 р.: Статистичний бюлетень. – Тернопіль, 2018. – 45 с.
33. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році: Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 19 с.
34. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році. Статистичний збірник / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 142 с.
35. Концепція розвитку туризму та курортів в Тернопільській області до 2020 р. URL: www.oda.te.gov.ua/.../konseps_turizm2020.doc (дата звернення: 29.02.2020).
36. Корнева Д. А. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в Україні / Корнева Д. А. // *Вісник ДІТБ*. – 2011. – № 15. – С. 174-180.
37. Корнієцький О. В. Методичні аспекти розвитку міжрегіональної взаємодії транспортно-логістичних систем в умовах синхронізації / Корнієцький О. В. // *Економіка та держава*. – 2015. – № 11. – С. 47-50.
38. Кривега К. В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / Кривега К. В. // *Гуманітарний вісник ЗДІА*. – 2005. – Вип.21. – С.118-124.

39. Кузишин А. Сучасний стан сформованості туристичної інфраструктури в Західноукраїнських областях / Кузишин А. // Рекреаційна географія і туризм – Наукові записки. №2. – 2011. – С.122-127.
40. Лендел О. Напрямки розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону / Лендел О. URL: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2018/06/1-9-1-2018-16.pdf> (дата звернення: 24.02.2020).
41. Мальська М.П., Антонюк Н.В. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / Мальська М.П., Антонюк Н.В. — К., 2008. — 661 с.
42. Мережа природно-заповідного фонду. URL: <http://www.ecoternopil.gov.ua/index.php/pryrodni-resursy/pryrodno-zapovidnyi-fond/merezha-pzf/20-merezha-pryrodno-zapovidnoho-fonu> (дата звернення: 12.03.2020).
43. Модернізація туризмознавства : теорія і практика партнерства : монографія / [авт. кол.]; за заг. ред. Г. П. Скліяра. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – 372 с.
44. Монастирський Я. Подих давнини / Монастирський Я. // Тернопільська газета. – 2004. – 18–24 серпня. – С. 5.
45. Національний атлас України. URL: <http://wdc.org.ua/atlas/> (дата звернення: 26.02.2020).
46. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 року. Буклет. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/arxiv_katalog_tyr.html (дата звернення: 06.05.2020).
47. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 02.03.2020).
48. Пам'ятки архітектури національного значення Тернопільської області. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятки_архітектури_національного_значення_Тернопільської_області (дата звернення: 29.04.2020).

49. Пам'ятки Тернопільської області: 20 цікавих місць.
URL: https://ua.igotoworld.com/ua/article/1209_dostoprimechatelnosti-ternopolskoi-oblasti-interesnyh-mest.htm (дата звернення: 12.05.2020).
50. Питуляк М. Р. Питуляк М.В. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області / Питуляк М. Р., Питуляк М. В. // Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». – № 2 (Випуск 43). - 2017. – С. 185-190.
51. Питуляк М. Р. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини, проблеми їх раціонального використання та охорони (навчальний посібник). – Тернопіль, 1999. – 60 с.
52. Питуляк М.Р. Функціонально-компонентна структура рекреаційно-туристичної галузі Тернопільщини. / Питуляк М. Р., Питуляк М. В. // Наукові Записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». - № 2 (Випуск 35). - 2013. – С. 148-153.
53. Питуляк М.Р., Питуляк М.В. Сучасний стан і тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму в тернопільській області / Питуляк М. Р., Питуляк М. В. // Рекреаційна географія і туризм. – Наукові записки – № 1. - 2019. – С. 167-173. URL: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.21> (дата звернення: 06.05.2020).
54. Подлепіна П. О. Тенденції розвитку готельного господарства в Україні в умовах турбулентності / Подлепіна П. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2016. – Вип. 5. – С. 154–519.
55. Проблеми розвитку туристичного бізнесу : монографія / [Г. П. Скляр та ін.]; за заг. ред. Г. П. Скляра, В. Г. Шкарупи. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 233 с.
56. Програма збереження культурної спадщини Тернопільської області на 2016-2020 роки. URL: http://te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/789/program_spadok.pdf (дата звернення: 28.04.2020).

57. Програма розвитку туризму в Тернопільській області на 2016-2020 роки. URL: <https://www.google.com.ua> (дата звернення: 26.04.2020).
58. Рачинська А. Оновлення рухомого складу – стратегічне завдання розвитку залізничного транспорту / Рачинська А. // Проблеми інноваційного розвитку. – 2016. – № 8. – С. 41-44.
59. Розбудова туристичної індустрії краю – одне із основних завдань управління з питань туризму та курортів Тернопільської ОДА. URL: https://109.te.ua/Тернопільська_область/шукати_організацію_в_рубриках_та_описах/Ресторани. (дата звернення: 15.02.2020).
60. Романків І. Я. Перспективи розвитку туристичної галузі в економіці Тернопільської області / Романків І. Я. // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 1 (42). – С. 118-122.
61. Романова А. Особливості вітчизняної туристичної інфраструктури як важливий чинник розвитку індустрії гостинності України / Романова А. // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2017. – № 3 (11). – С. 69-78.
62. Санаторій «Барвінок». URL: <https://sanbarvinok.com.ua/articles/990219-sanatoriy-yakiy-likue-usi-hvorobi-organiv-zoru/> (дата звернення: 06.05.2020).
63. Сліпченко І.В. Тернопільський регіональний ландшафтний парк «Дністровський каньйон», як складова екомережі України / Сліпченко І. В. // Еколо- гічний вісник. – 2004. – № 4. – С.27-31, с. 28.
64. Смирнов І. Г. Інтеграція у європейську транспортно-логістичну систему стратегічний вибір України (геопросторовий аспект) / Смирнов І. Г., Шум І. В. // Український географічний журнал. – 2005. – № 3. – С. 32–37.
65. Стецько Н. Формування стратегії розвитку туризму Тернопільської області / Стецько Н. // Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки. №2. 2017. – С.86-93. (дата звернення: 01.03.2020).
66. Туристична діяльність в Україні у 2017 році. Статистичний збірник / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2018. 90 с.

67. Туристична діяльність в Україні у 2018 році. Статистична інформація / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2019. – 45 с.
68. Туристична діяльність у Тернопільській області в 2017 р. / Статистичний бюлетень. – Тернопіль, 2018. – 39 с.
69. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник. — 2-ге вид., виправл. / Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. – К., 2008. — 575 с.
70. Турло Н. П. Рекреаційно-туристичний потенціал Подільського регіону та його вплив на розвиток туристичної сфери / Турло Н. П. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 6. – С. 579-583.
71. Устименко Л. Історія туризму / Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. – Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с.
72. Феш М., Запорожан Л. Особливості та перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Тернопільській області / Феш М., Запорожан Л. URL: <http://rarrpsu.tneu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/102> (дата звернення: 14.03.2020).
73. Ціни на дизпаливо. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/dt>. (дата звернення: 27.05.2020).
74. Школа І. Менеджмент туристичної індустрії / Школа І. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. – 662 с.
75. Шуканов П. В., Головка А. С., П'явка К. А., Сопельняк І. О., Інфраструктурне забезпечення розвитку туризму в регіоні (на прикладі Тернопільської області) / Шуканов П. В., Головка А. С., П'явка К. А., Сопельняк І. О.// Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 27–28 квітня 2020 року). – Полтава : ПУЕТ, 2020. – 293 с. – С.277.
76. Ясеник З.А. Народна оздоровниця. Микулинецька обласна фізіотерапевтична лікарня реабілітації / Ясеник З.А. – Тернопіль: «Терно-граф», 2006. – 36 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Туристична діяльність в Україні та Тернопільській області

Таблиця А.1

Показники структури готелів та аналогічних засобів розміщування за видами в Україні, 2016-2017 рр. [34]

Заклади	Роки			
	2016		2017	
	одиниць	питома вага, %	одиниць	питома вага, %
Усього готелів та аналогічні засоби розміщування, з них	2534	100	2474	100
готелі	1703	67,2	1704	68,9
мотелі	139	5,5	137	5,5
хостели	40	1,6	36	1,5
кемпінги	14	0,6	12	0,5
агроготелі	-	-	-	-
гуртожитки для приїжджих	90	3,6	84	3,4
туристичні бази, гірські притулки тощо	548	21,6	501	20,3

Таблиця А.2

Показники кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016-2017 рр. [34]

(од.)

Адміністративні одиниці	Роки		Відхилення	
			Абсолютне (+; -)	відносне, %
	2016	2017	2017/2016	2017/2016
Україна	135916	133396	-2520	-1,9
Вінницька	2209	2279	+70	+3,2
Волинська	2342	2283	-59	-2,5
Дніпропетровська	7740	7758	+18	+0,2
Донецька	2765	2398	-367	-13,3
Житомирська	2550	2248	-302	-11,8
Закарпатська	10658	10169	-489	-4,6
Запорізька	6611	7373	+762	+11,5
Івано-Франківська	10790	11082	+292	+2,7
Київська	5277	5345	+68	+1,3
Кіровоградська	1610	1587	-23	-1,4
Луганська	1049	1202	+153	+14,6
Львівська	17949	18292	+343	+1,9
Миколаївська	2786	3332	+546	+19,6
Одеська	12096	11021	-1075	-8,9
Полтавська	3993	4052	+59	+1,5
Рівненська	1845	1755	-90	-4,9
Сумська	1345	1204	-141	-10,5
Тернопільська	2930	2907	-23	-0,8
Харківська	5381	5633	+252	+4,7
Херсонська	3269	2131	-1138	-34,8
Хмельницька	3692	3746	+54	+1,5
Черкаська	2872	2936	+64	+2,2
Чернівецька	3942	3285	-657	-16,7
Чернігівська	1889	1580	-309	-16,4
м. Київ	18326	17798	-528	-2,9

Таблиця А.3

Показники кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016-2017 рр. [34]

(осіб)

Адміністративні одиниці	2016	2017	Відхилення	
			абсолютне (+; -)	відносне, %
			2017/2016	
Україна	5037075	5135164	+98089	+1,9
Вінницька	87904	106429	+18525	+21,1
Волинська	89021	94701	+5680	+6,4
Дніпропетровська	238453	214379	-24074	-10,1
Донецька	47193	89368	+42175	+89,4
Житомирська	67467	71954	+4487	+6,7
Закарпатська	204350	237900	+33550	+16,4
Запорізька	102085	114099	+12014	+11,8
Івано-Франківська	304805	301592	-3213	-1,1
Київська	249797	250668	+871	+0,3
Кіровоградська	52467	49147	-3320	-6,3
Луганська	22784	28974	+6190	+27,2
Львівська	749855	871401	+121546	+16,2
Миколаївська	91854	92750	+896	+1,0
Одеська	278227	252101	-26126	-9,4
Полтавська	173137	195405	+22268	+12,9
Рівненська	102347	84756	-17591	-17,2
Сумська	50724	46499	-4225	-8,3
Тернопільська	202276	117691	-84585	-41,8
Харківська	231120	253027	+21907	+9,5
Херсонська	73185	47251	-25934	-35,4
Хмельницька	170167	170110	-57	+0,03
Черкаська	129727	152455	+22728	+17,5
Чернівецька	105637	116959	+11322	+10,7
Чернігівська	62704	53507	-9197	-14,7
м. Київ	1149789	1122041	-27748	-2,4

Таблиця А.4

Показники кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за видами закладів в Україні, 2016-2017 рр. [34]

Заклади	2016		2017	
	осіб	питома вага, %	осіб	питома вага, %
Готелі та аналогічні засоби розміщування, усього з них	5037075	100	5135164	100
готелі	4332043	86,%	4395846	85,6
мотелі	101300	2,0	110699	2,2
хостели	52552	1,0	44498	0,9
кемпінги	8218	0,2	7814	0,2
агрозотелі	-	-	-	-
гуртожитки для приїжджих	181178	3,6	192308	3,7
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування	361784	7,2	383999	7,5

Таблиця А.5

Показники кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні за 2016-2017 рр. [34] (од.)

Заклади	2016	2017	Відхилення	
			абсолютне (+; -)	відносне, %
			2017/2016	2017/2016
Санаторії	172	169	-3	-1,7
Дитячі санаторії	107	103	-4	-3,7
Пансіонати з лікуванням	12	12	0	0,0
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	17	14	-3	-17,6
Санаторії-профілакторії	63	55	-8	-12,7
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні	3	3	0	0,0
Будинки відпочинку	11	14	+3	+27,3
Пансіонати відпочинку	62	53	-9	-14,5
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	1265	1212	-53	-4,2
Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	10	6	-4	-40
Разом	1722	1641	-81	-4,7

Таблиця А.6

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи) за регіонами України за період 2016-2018 рр. [66; 67]

(од.)

Регіон	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	1838	1743	1833	-5	90	-0,3	+5,2
Вінницька	30	27	25	-5	-2	+16,7	+7,4
Волинська	21	23	19	-2	-4	+9,5	+17,4
Дніпропетровська	117	118	119	2	1	+1,7	+0,8
Донецька	24	22	31	7	9	+29,2	+40,9
Житомирська	16	14	16	0	2	0	+14,3
Закарпатська	35	31	28	-7	-3	-20	-9,7
Запорізька	66	63	62	-4	-1	-6,1	-1,6
Івано-Франківська	36	34	34	-2	0	-5,6	0
Київська	39	39	45	6	6	+15,4	+15,4
Кіровоградська	14	12	13	-1	1	-7,1	+8,3
Луганська	7	7	8	1	1	+14,3	+14,3
Львівська	149	159	142	-7	-17	-4,7	-10,7
Миколаївська	29	23	18	-11	-5	-37,9	-21,7
Одеська	157	140	135	-22	-5	-14	-3,6
Полтавська	17	17	15	-2	-2	-11,8	-11,8
Рівненська	26	26	27	1	1	+3,8	+3,8
Сумська	20	19	18	-2	-1	-10	-5,3
Тернопільська	19	17	20	1	3	+5,3	+17,6
Харківська	90	84	83	-7	-1	-7,8	-1,2
Херсонська	15	14	16	1	2	+6,7	+14,3
Хмельницька	27	26	25	-2	-1	-7,4	-3,8
Черкаська	25	24	27	2	3	+8,0	+12,5
Чернівецька	36	38	39	2	1	+8,3	+2,6
Чернігівська	17	15	12	-5	-3	-29,4	-20,0
м. Київ	806	751	856	50	105	+6,2	+14,0

Таблиця А.7

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України за період 2016-2018 рр. [66; 67]

(од.)

Регіон	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	1668	1726	2460	792	734	+47,5	+42,5
Вінницька	38	42	62	24	20	+63,2	+47,6
Волинська	48	43	55	7	12	+14,6	+27,9
Дніпропетровська	205	207	297	92	90	+44,9	+43,5
Донецька	9	20	62	53	42	+588,9	+210,0
Житомирська	40	33	47	7	14	+17,5	+42,4
Закарпатська	30	32	63	33	31	+110,0	+96,9
Запорізька	95	97	126	31	29	+32,6	+29,9
Івано-Франківська	71	71	94	23	23	+32,4	+32,4
Київська	80	77	172	92	95	+115,0	+123,4
Кіровоградська	33	31	41	8	10	+24,2	+32,3
Луганська	12	10	21	9	11	+75,0	+110,0
Львівська	123	123	200	77	77	+62,6	+62,6
Миколаївська	40	40	69	29	29	+72,5	+72,5
Одеська	111	124	135	24	11	+21,6	+8,9
Полтавська	71	76	140	69	64	+97,2	+84,2
Рівненська	40	34	66	26	32	+65,0	+94,1
Сумська	37	39	61	24	22	+64,9	+56,4
Тернопільська	34	28	43	9	15	+26,5	+53,6
Харківська	165	179	183	18	4	+10,9	+2,2
Херсонська	57	53	64	7	11	+12,3	+20,8
Хмельницька	62	64	64	2	0	+3,2	0
Черкаська	61	68	74	13	6	+21,3	+8,8
Чернівецька	30	27	38	8	11	+26,7	+40,7
Чернігівська	34	36	46	12	10	+35,3	+27,8
м. Київ	142	172	237	95	65	+66,9	+37,8

Таблиця А.8

Показники кількості туристів – громадян України, обслугованих
туроператорами та турагентами в Україні у 2016-2018 рр. [66; 67]

(осіб)

Показники	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Юридичні особи							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) - усього	2216323	2365424	3884682	+1668359	+1519258	+75	+64
у тому числі подорожуючих: - в межах України	375091	393396	376569	+1478	-16827	+0,4	-4,3%
- за кордоном	1841232	1972028	3508113	+1666881	+1536085	+91	+77
Фізичні особи-підприємці							
Кількість обслугованих туристів (без екскурсантів) - усього	298212	401397	596820	+298608	+195423	+100	+47
у тому числі подорожуючих: - в межах України	78470	83571	80230	+1760	-3341	+2,20	-4
- за кордоном	219742	317826	516590	+296848	+198764	+135	+63

ДОДАТОК Б

Історико-культурна, археологічна та архітектурна спадщина Тернопільської області

Таблиця Б.1

Пам'ятки архітектури національного значення Тернопільської області

[48]

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
Місто Тернопіль						
1	Старий Замок		1540-1548 р.	вул. Замкова, 12	634	Зведений на лівому березі річки Серет в урочищі «Сопільче» для охорони південно-східних кордонів Речі Посполитої від нападів кримських татар. В наш час від замку лишився лише палац.
2	Здвиженська (Надставна) церква		16-17ст.	вул. Над Савом, 16	635	Найдавніша церква Тернополя. Пам'ятка відрізняється від інших культових оборонних споруджень Поділля наявністю напівкруглої апсиди, що походить ще з староруських традицій.
3	Церква Різдва Хрестового		1602—1608рр	вул. Руська, 22	636	На місці сучасної стояла дерев'яна церква, знана як Середня (згоріла наприкінці 16 ст.), перша згадка про котру — в королівській грамоті (6 липня 1566). Церкву ще іноді називають Середньою. У

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
						церкві — Тернопільська ікона Божої Матері.
4	Костел Монастиря домініканів		1749—1779pp	вул. Гетьмана Сагайдачного, 10	637/1	Збудований у 1749—1779 у стилі бароко. Нині це катедральний храм греко-католицької церкви у Тернополі, головний храм Тернопільсько-Зборівської єпархії.
5	Келії Монастиря домініканів		1749—1779pp	вул. Гетьмана Сагайдачного, 14	637/2	
Бережанський район						
6	Ратуша		1811 р.	м. Бережани, пл. Ринок, 1	638	Побудована в центрі колишньої площі Ринок, на місці древньої ратуші, в стилі класицизму. Нині в ратуші розміщені Бережанський районний краєзнавчий музей, Літературно-меморіальний музей Богдана Лепкого, Музей переслідуваної Церкви та Бережанський музей книги.
7	Троїцький собор		1768 р.	м. Бережани, пл. Ринок	639	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
8	Миколаївська церква		1691 р.	м. Бережани, вул. Шевченка	640	
9	Замок		1554 р.	м. Бережани, вул. І.Франка	641/1	
10	Троїцький замковий костел-усипальниця		1554 р.	м. Бережани, вул. І. Франка	641/2	
11	Костел Різдва Діви Марії		1600 р.	м. Бережани, вул. Лепких, 1	642/1	
12	Дзвіниця костелу Різдва Діви Марії (Бережани)		1741 р.	м. Бережани, вул. Лепких, 1	642/2	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
13	Миколаївський костел монастиря бернардинів		1630-1683pp	м. Бережани, вул. Костельна, 1	643/1	
14	Келії монастиря бернардинів		1716-1742pp	м. Бережани, вул. Костельна, 1	643/2	
15	Костел Успення Діви Марії		1644—1653pp	с. Біще	1555	
16	Мисливський палац з ландшафтним парком		1760-1770pp	с. Рай, вул. Райська	644	
17	Церква Петра і Павла		1688 р.	с. Урмань	1560/1	
18	Дзвіниця церкви Петра і Павла		1688 р.	с. Урмань	1560/2	
Борщівський район						
19	Троїцький костел		к.18ст.	м. Борщів	1562	
20	Парк садиби Сапіг		1800 р.	с. Більче-Золоте	646	
21	Замок (руїни)		17-18ст.	с. Висічка	647	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
22	Миколаївська церква		1763 р.	с. Висічка	648/1	
23	Дзвіниця Миколаївської церкви		1763 р.	с. Висічка	648/2	
24	Вали городища		IX ст.	с. Дзвенигор од	1563	
25	Церква Успіння Діви Марії		1801 р.	с. Дзвенигор од	1564/1	
26	Дзвіниця Успіння Діви Марії		1801 р.	с. Дзвенигор од	1564/2	
27	Церква Св. Миколи		XIV ст.	с. Збручанське	1565	
28	Церква Йоана Богослова		1775 р.	с. Іване-Пусте	1566/1	
29	Дзвіниця церкви Йоана Богослова		1775 р.	с. Іване-Пусте	1566/2	
30	Замок (руїни)		1650 р.	с. Кривче	1567/0	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
31	Башта південно-східна		1650 р.	с. Кривче	1567/1	
32	Башта південно-західна		1650 р.	с. Кривче	1567/2	
33	Замок (руїни)		XVI ст.	с. Кудринці	1568	
34	Давньослов'янський печерний храм		XI-XII ст.	с. Міжгір'я	1569	
35	Здвиженська церква		XVIII ст.	с. Міжгір'я	1570	
36	Келії василіанського монастиря		XVI ст.	с. Міжгір'я	1571	
37	Фортеця Святої Трійці (руїни)		1692 р.	с. Окопи	1572/0	
38	Львівська брама		1692 р.	с. Окопи	1572/1	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
39	Кам'янецька брама		1692 р.	с. Окопи	1572/2	
40	Башта над р. Збруч		1692 р.	с. Окопи	1572/3	
41	Мури		1692 р.	с. Окопи	1572/4	
42	Земляні вали		1692 р.	с. Окопи	1572/5	
43	Церква Св. Миколи		1777 р.	с. Сапогів	649/1	
44	Дзвіниця церкви Св. Миколи		1777 р.	с. Сапогів	649/2	
45	Замок (руїни)		1518 р.- 18ст.	сmt Скала- Подільська	645/0	
46	Замковий палац		с. XVIII ст.	сmt Скала- Подільська	645/1	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
47	Порохова башта		XVI ст.	смт Скала-Подільська	645/2	
Бучацький район						
48	Ратуша		1750 р.	м. Бучач, майдан Волі	650	
49	Замок		XIV ст.	м. Бучач, вул. Замкова	651	
50	Василіянський монастир		1753—1777 рр.	м. Бучач, вул. Міцкевича, 19	652/0	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
51	Здвиженська церква		1753— 1770 рр.	м. Бучач, вул. Міцкевича, 19	652/1	
52	Монастирські келії (північний корпус)		1753— 1770 рр.	м. Бучач, вул. Міцкевича, 19	652/2	
53	Монастирські келії (південний корпус)		1753— 1770 рр.	м. Бучач, вул. Міцкевича, 19	652/3	
54	Дзвіниця		1753— 1770 рр.	м. Бучач, вул. Міцкевича, 19	652/4	
55	Церква Св. Покрови		1755— 1764 рр.	м. Бучач, вул. Галицька, 23	653	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
56	Церква Св. Миколая		1610 р.	м. Бучач, вул. Св. Миколая, 8	654/1	
57	Дзвіниця церкви Св. Миколая		IX ст.	м. Бучач, вул. Св. Миколая, 8	654/2	
58	Костел Успіння Діви Марії		1763 р.	м. Бучач, вул. Просвіти, 2	655	
59	Церква в урочищі Монастирок(руїни)		XVI ст.		1573	
60	Дзвіниця Святодухівської церкви (дер).		XVIII ст.	с. Білявинці	1574	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
61	Замок		XVII ст.	сmt Золотий Потік	656	
62	Замок		1600 р.	с. Підзамочок	657	
63	Палац		XVII-XVIII ст.	с. Язловець	1575	
64	Замок		XIV-XVIII ст	с. Язловець	658	
65	Церква Св. Миколая		1551 р.	с. Язловець	659	
66	Костел Успіння Діви Марії		1590 р.	с. Язловець	660	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
Гусятинський район						
67	Церква Св. Онуфрія		XVI ст.	смт Гусятин, вул. Наливайка, 14	687	
68	Бернардинський Монастир		1610 р.	смт Гусятин, вул. Суходільська, 3	688/0	
69	Костел		1610 р.	смт Гусятин, вул. Суходільська, 3	688/1	
70	Монастирські келії		1610 р.	смт Гусятин, вул. Суходільська, 3	688/2	
71	Синагога		к. XVI–XVII ст.	смт Гусятин, вул. Пушкіна, 15	689	
72	Ганнозачатіївська церква		XVII ст.	с. Волиця	1576/1	
73	Дзвіниця Ганнозачатіївської церкви		XVII ст.	с. Волиця	1576/2	
74	Церква Св. Параскеви		XVII ст.	с. Козина	1577/1	
75	Дзвіниця Церкви Св. Параскеви		XVI ст.	с. Козина	1577/2	
76	Церква Воздвиження Чесного Хреста		1630 р.	м. Копичинці	690/1	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
77	Дзвіниця церкви Воздвиження Чесного Хреста		п.п. XVIII ст.	м. Копичинці	690/2	
78	Церква Св. Параскеви		XVIII ст.	с. Крогулець	1578/1	
79	Дзвіниця церкви Св. Параскеви		XVIII ст.	с. Крогулець	1578/2	
80	Замок		XVII ст.	с. Сидорів	1579	
81	Костел		1730 р.	с. Сидорів	1580	
Заліщицький район						
82	Церква Св. Георгія		XVII ст.	с. Касперівці	1581	
83	Церква Успіння Богородиці		1746 р.	с. Кошилівці	1582/1	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
84	Дзвіниця церкви Успіння Богородиці		1746 р.	с. Кошилівці	1582/2	
85	Церква Св. Миколая		XVII ст.	с. Нагоряни	1583/1	
86	Дзвіниця церкви Св. Миколая		XVII ст.	с. Нагоряни	1583/2	
<u>Збараський район</u>						
87	Замок		1631 р.	м. Збараж, вул. Морозенка, 38	661	
88	Бернардинський монастир		1627 р.	м. Збараж, вул. Незалежності, 8	662/0	
89	Костел		1627 р.	м. Збараж, вул. Незалежності, 8	662/1	
90	Келії		1627 р.	м. Збараж, вул. Незалежності, 8	662/2	
91	Дзвіниця		1627 р.	м. Збараж,	662/3	

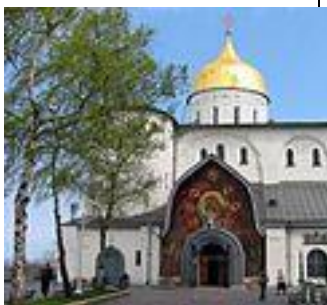

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
				вул. Незалежності, 8		
92	Церква Воскресіння Христового		1530 р.	сmt Вишнівєць	1880-Н	
93	Палацовий комплекс		1640—1720 рр.	сmt Вишнівєць	663/0	
94	Палац		1720 р.	сmt Вишнівєць, вул. Замкова, 7	663/1	
95	Брами		1720 р.	сmt Вишнівєць	663/2	
96	Господарські флігелі		1720 р.	сmt Вишнівєць	663/3	
97	Парк		к. XVIII ст.	сmt Вишнівєць	663/4	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
98	Спасо-Преображенська церква		1600 р.	с. Залужжя	664	
99	Церква Св. Миколая й дзвіниця		1575 р.	с. Колодне	1584	
100	Дзвіниця церкви Св. Михаїла		XVIII ст.	с. Колодне	1585	
101	Замок (руїни)		XIV ст.	с. Старий Збараж	1586	
Зборівський район						
102	Храм Преображення Господнього		1749 р.	м. Зборів, вул. Б. Хмельницького, 17	1587	
103	Замок		1516 р.	смт Залізці, вул. Шкільна	665	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
104	Костел Св. Антонія (руїни)		XV-XVII ст.	смт Залізці, вул. Шкільна	1588	
105	Покровська церква		1740 р.	смт Залізці, вул. Зелена	1589/1	
106	Дзвіниця Покровської церкви		1740 р.			
Козівський район [ред. ред. код]						
107	Успенська церква		1700 р.	с. Конюхи	1590/1	
108	Дзвіниця Успенської церкви		1700 р.	с. Конюхи	1590/2	
Кременецький район						
місто Кременець						
109	Замок (руїни)		IX-XVI ст.	вул. Замкова	666	
110	Ансамбль колегіуму		1731—1743 рр.	вул. Ліцейна, 1	667/0	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
111	Костел Св. Ігнатія Лойоли		1731— 1743 рр.	вул. Ліцейна, 1	667/1	
112	Південний навчальний корпус		1743 р.	вул. Ліцейна, 1	667/2	
113	Північний навчальний корпус		1743 р.	вул. Ліцейна, 1	667/3	
114	Парк		1809 р.	вул. Ліцейна, 1	667/4	
115	Францисканський монастир		1636 р.	вул. Шевченка, 57	668/0	
116	Собор Св. Миколая		1636— 1832 рр.	вул. Шевченка, 57	668/1	
117	Келії		XVIII ст.	вул. Шевченка, 57	668/2	
118	Будинок-музей Ю.Словацького		к. XVIII ст.	вул. Словацького, 16	669	
119	Житловий будинок		к. XVIII ст.	вул. Базарна, 7	670	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
120	Житловий будинок «Близнята»		XVIII ст.	вул. Медова, 1	671/1	
121	Житловий будинок «Близнята»		XVIII ст.	вул. Медова, 3	671/2	
122	Богоявленський монастир		1760-і рр.	вул. Шевченка, 90	1591/0	
123	Богоявленський костел		1760 р.	вул. Шевченка, 90	1591/1	
124	Корпус келій		1760 р.	вул. Шевченка, 90	1591/2	
125	Дзвіниця		п. XX ст.	вул. Шевченка, 90	1591/3	
126	Житловий		XVIII-	вул. Тимка	1592	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
	будинок, заїзд		IX ст.	Падури, 3		
місто Почаїв [ред. ред. код]						
127	Почаївська лавра :		XVI-IX ст.	пл. Возз"єднання	672/0	
128	Успенський собор		1783 р.	пл. Возз"єднання	672/1	
129	Троїцький собор		1912 р.	пл. Возз"єднання	672/2	
130	Монастирські келії		1771—1780 рр.	пл. Возз"єднання	672/3	
131	Архієрейський будинок		1825 р.	пл. Возз"єднання	672/4	
132	Дзвіниця		1861 р.	пл. Возз"єднання	672/5	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
133	Надбрамний корпус		1835 р.	пл. Возз'єднання	672/6	
134	Всіхсвятська церква		1773 р.	на цвинтарі	1593	
інші населені пункти [ред. ред. код]						
135	Дзвіниця Михайлівської церкви		XVIII ст.	с. Башуки	1594	
136	Каплиця		XVI-XVII ст.	с. Підлісці	674	
137	Покровська церква		1643 р.	с. Старий Почаїв	673	
Підволочиський район						
138	Замок		1630 р.	м. Скалат	67	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
139	Церква Йоана Богослова		1700 р.	с. Скорики	1595	
Підгаєцький район						
140	Успенська церква		1653 р.	м. Підгайці, вул. Бережанська	1556	
141	Спасо-Преображенська церква		1772 р.	м. Підгайці, вул. Галицька	1557/1	
142	Дзвіниця Спасо-Преображенської церкви		с. XIX ст.	м. Підгайці, вул. Галицька	1557/2	
143	Костел (руїни)		1634 р.	м. Підгайці, вул. Чапаєва	1558	
144	Синагога		к. XVI-XVII ст.	м. Підгайці, вул. Замкова	1559	
145	Церква Св. Бориса і Гліба		1711—1772 рр.	с. Шумляни	1561/1	
146	Дзвіниця церкви Св. Бориса і Гліба		1782 р.	с. Шумляни	1561/2	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
Теребовлянський район						
147	Замок (руїни.)		1631 р.	м. Теребовля, вул. Підзамче	676	
148	Церква Св. Миколи		к. XVI ст.	м. Теребовля, вул. Шевченка, 14	677/1	
149	Дзвіниця церкви Св. Миколи		XVI ст.	м. Теребовля, вул. Шевченка, 14	677/2	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
150	Монастир кармелітів		1635 р.	м. Терешчів, вул. Шевченка, 3	678/0	
151	Костел Успіння Діви Марії		1635 р.	м. Терешчів, вул. Шевченка, 3	678/1	
152	Корпус келій		1635 р.	м. Терешчів, вул. Шевченка, 3	678/2	
153	Мури з 3 наріжними баштами		1635 р.	м. Терешчів, вул. Шевченка, 3	678/3	
154	Надбрамна дзвіниця		XIXст.	м. Терешчів, вул. Шевченка, 3	678/4	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
155	Підгорянський монастир(руїни):		XVI-XVII ст.	Південна околиця м. Теремовлі	1596/0	
156	Церква Різдва Св. Івана Хрестителя		XVII ст.	м. Теремовля, на території монастиря	1596/1	
157	Корпус келій, (руїни)		XVII ст.	м. Теремовля, на території монастиря	1596/2	
158	Надбрамна башта		XVII ст.	м. Теремовля, на території монастиря	1596/3	
159	Мури з баштами		XVII ст.		1596/4	
160	Троїцький костел		1611—1634 рр.	с. Долина	682	
161	Замок		XVII ст.	с. Долина	683	
162	Замок		XVI-XVIII ст.	сmt Микулинці, вул. Хоткевича, 2-а	679	
163	Палац		XVIII-XIXст.	сmt Микулинці, вул. Хоткевича, 2	680	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
164	Троїцький костел		1761—1779 р.	с.мт Микулинці, вул. Хоткевича, 11	681	
Тернопільський район [ред. ред. код]						
165	Церква Йоана Предтечі		1747 р.	с. Баворів	1597	
166	Церква Св. Петра і Павла (в реєстрі, насправді Церква Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії)		1774 р.	с. Буцнів	1598/1	
167	Дзвіниця церкви Св. Петра і Павла (в реєстрі, насправді Церква Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії)		поч. XX ст., відновлена в 1990-х	с. Буцнів	1598/2	
168	Палац		1720 р.	с. Плотича	1599	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
Чортківський район						
169	Церква Вознесіння		1717 р.	м. Чортків, вул. Залізнична	684	
170	Успенська церква		1635 р.	м. Чортків, вул. Церковна	685/1	
171	Дзвіниця Успенської церкви		XVII ст.	м. Чортків, вул. Церковна	685/2	
172	Замок Гольських		1610 р.	м. Чортків, вул. Замкова	686	
173	Церква Св. Миколи		1672—1782 рр.	с-ще Нагірянк а	691/1	
174	Дзвіниця церкви Св. Миколи		XVIII ст.	с-ще Нагірянк а	681/2	
Шумський район						
175	Спасо-Преображенська церква		1637—1715 рр.	м. Шумськ, вул. Українська, 13	1601/1	
176	Дзвіниця Спасо-Преображенської церкви		к. XVIII ст.	м. Шумськ, вул. Українська,	1601/2	

№	Найменування пам'ятки	Світлина	Датування	Розташування	Номер	Короткі відомості
				13		
177	Монастир Св. Йоана Милостивого		1637 р.	с. Малі Загайці	1854/0	
178	Церква Св. Йоана Милостивого		1623 р.	с. Малі Загайці	1854/1	